

ΙΛΙΣΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΤΕΧΝΗ

*Οι πράξεις μας είναι οι καλοί και οι κακοί μας άγγελοι,
οι μοιραίοι ίσκιοι που περπατούν στο πλευρό μας.*

*Μαρσέλ Προυστ (Κορυφαίος Γάλλος συγγραφέας,
1871 - 1922)*

«Νέα Εστία», 1/6/1935

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΕΥΧΟΥΣ

Άννας Μπέζαντ: Τί είναι Θεοσοφία.	193
Διονύσιον Σολωμού: «Αλήθειαν αγαπῶ, αλήθειαν θέλω».	200
Η δύναμη της μουσικής.	201
Παύλον Νιρβάνα: Περι φυσιολατρίας.	202
Μ. Μαίτερλιγκ: Η σιωπή.	205
Σπύρον Νάγου: Το έργο του φιλόσοφου.	206
Η αρμονία της καρδιάς και του νου.	208
Κωστή Μελισσαρόπουλου: Για μια πληρέστερη ζωή.	209
Λόγοι σοφοί.	219
Αντώνιου Αδριανόπουλου: Η ακρεοφασία.	220
Οι φυτοφάγοι.	223
Ο πόνος του Διον. Σολωμού για τη λευτεριά της Ελλάδος.	224
Γιάννη Βλαχογιάννη: Χρόνοι μακροπτεράτητοι. Ποίημα.	224
Κώστα Γρηγοριάδη: Πολιτισμός και άνθρωπος.	225
Ένα τρυφερό γράμμα του Κωστή Παλαμά προς την κόρη του.	227
Από τους τελευταίους λόγους του Βύρωνα.	231
Χαράλαμπος Μάραζλη: Η αντιμετώπιση των δοκιμασιών της ζωής.	228
Αισιόδοξα και ανθρωπινά μηνύματα από μια καλλιτέχνηδα.	232
Βίκτωρα Ουγκώ: Οι αποκληρες τάξεις που υποφέρουν.	233
Κώστα Καιροφύλα: « Άνθος Σολωμού».	234
Δημήτριον Ιωαννίδη: Εμπειροζήτης ο Ακροαγαντίνος.	235
Μυρτιάτισσας: Ο τελευταίος χρόνος στην Αθήνα του μεγαλύτερου μας διηγηματογράφου.	238
Ιωάννη Πολέμη: Η σζέρη. Ποίημα.	240
Θεόφιλος Καϊρης: Μία φωτεινή και απροσχήγη μορφή.	241
Έρωτας - Ζωή.	246
Κωστή Παλαμά: Ό,τι φεύγει δε σβύνει...	247
Λάμπρον Πορφύρα: Θρύλος Αγάπης.	247
Αθηνάς Ταρσούλη: Οδευώ προς το Φώς	248

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Βουκουρεστίου 25 Κωδ. Ταχ. 106 71, Αθήνα Τηλ. 362.0702 - 361.0961

Διανέμεται δωρεάν εις τα μέλη

Ιδρυτής + ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ιδιοκτησία - Έκδοση: Θεοσοφική Εταιρεία εν Ελλάδι

Συντακτική Επιτροπή: Π. Αναγνώστου, Χ. Μπάραζλης, Θ. Καταφής

Έτος 44ον. Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1999, Τεύχος 238

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΘΕΟΣΟΦΙΑ

*Διάλεξη της αείμνηστης συγγραφέας και προέδρου της Παγκόσμιας
Θεοσοφικής Εταιρείας Άννας Μπέρζαντ (1847 - 1933)*

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Τούτα τα τελευταία χρόνια η θεοσοφία απασχόλησε πολύ τον κόσμο. Γι' αυτό, με την ευκαιρία που είμαι τώρα μαζί σας, θέλησα να σας κάνω μια σειρά διαλέξεις για να σας σχεδιογραφήσω τις μεγάλες γραμμές και τις διδασκαλίες της θεοσοφίας που συζητιέται τόσο πολύ σήμερα.

Θα χάμω έτσι που ο καθένας σας, ακόμα και χωρίς ειδική μελέτη, να μπορέσει - ελπίζω - να καταλάβει την κατευθυντήρια σκέψη και το σκοπό. Θα προσπαθήσω να διατυπώσω καθαρά αυτό το ζήτημα αποφεύγοντας, όσο μπορώ, τους πολύ ειδικούς όρους για να μπορεί να το αντιληφθή εύκολα το κάθε πρόσωπο που έχει μια

κάποια, έστω και μέτρια, εκπαίδευση.

Δε μπορώ να πω πως όλες οι απόψεις της Θεοσοφίας είναι για όσους δεν έχουνε καθόλου εκπαίδευση ή ανατροφή κι ούτε έχουνε συνηθίσει να σκέφτονται. Όσοι όμως έχουν τη συνηθισμένη εξιπνάδα και τη συνηθισμένη μόρφωση, όσοι συνηθισαν να συνταιριάζουν τη σκέψη τους με τα τρεχούμενα ζητήματα της ζωής, δεν έχουν ανάγκη από τίποτ' άλλο παρά μια εντατιζή προσοχή και κάποια ευκολία κατανόησης, που δε χρειάζεται να είναι μεγαλύτερη από το μέσο όρο, για να αντιληφθείτε την άποψη που παρουσιάζουν όλες αυτές οι μεγάλες διδασκαλίες και τα ζητήματα που σχετίζονται μ' αυτές. Μερικές από αυτές τις διδασκαλίες είναι τόσο απλές που ακόμα κι ο λιγότερο εκπαιδευμένος μπορεί να συντονίσει μ' αυτές τη διαγωγή του. Όμως ο ειρμός που ενώνει τη μια διδασκαλία με την άλλη και η ζωή, που είναι πλατειά σύνθεση όλων αυτών, είναι συλλήψεις δυσκολότερες, που για την κατανόησή τους χρειάζεται να υπάρχει μια κάποια διανοητική ανωτερότητα.

Η Θεοσοφία, με την σημερινή μορφή της, παρουσιάστηκε από το 1875, στην ουσία όμως είναι τόσο παλιά όσο κι η πολιτισμένη και διανοούμενη ανθρωπότητα. Ο κόσμος την γνώριζε κάθε φορά με διάφορα ονόματα στις διάφορες ανθρωπίνες γλώσσες, όμως μόνο που τα ονόματα ήτανε διαφορετικά, είχανε πάντα την ίδια σημασία.

Η Θεοσοφία ξαναζηριζήθηκε στις μέρες μας για ν' αντισταθμίσει τη γρήγορη κι αγνησχεαστική πρόοδο του υλισμού ανάμεσα στα έθνη που έχουνε το προβάδισμα στον πολιτισμό.

Όσο η επιστήμη απλώνει τις γνώσεις της τόσο και προχωρούσε περισσότερο στον υλιστικό δρόμο, ο αγνωστικισμός καταντούσε το κυριότερο χαρακτηριστικό του κάθε επιστήμονα. Στη κρίσιμη αυτή περίοδο και χάση στην ειδική διανοητικότητα της Δύσης, απλώνονταν η ιδέα ότι ο άνθρωπος μπορεί να γνωρίσει από τον εξωτερικό κόσμο το κάθε τι που μπορούσαν να δεχτούν οι αισθήσεις του, το κάθε τι που μπορούσε να συμπεράνει με το λογικό του από τις παρατηρήσεις που κάμανε οι αισθήσεις του και να οικοδομήσει, με θεμέλιο τις παρατηρήσεις και το λογικό. Δεν έχει όμως την διάθεσή του κανένα άλλο όργανο για να πάρει άλλες γνώσεις, εξόν απ' αυτές. Δεν υπάρχει για τον άνθρωπο κανένα άλλο μέσο για νάρθει σε αμεσότερη επαφή με τον κόσμο ολόκληρο που τον περιτριγυρίζει. Επομένως του είναι αδύνατο να μάθει ό,τι και να είναι για το αιώνιο και βαθύ πρόβλημα της ζωής, για την προέλευση και το σκοπό της, κι ούτε και τίποτα από τη βαθειά έννοια που έχουνε οι λέξεις: **Θεός, Αθανασία, Ψυχή.**

Τούτη η πνευματική κατάσταση προχωρούσε ακόμα και στις χώρες της Ανατολής τις υποτεταγμένες στην ευρωπαϊκή επίδραση και κινδύνευε ν' απλωθή σ'ολόκληρο τον κόσμο. Τότε ακριβώς οι μεγάλοι φύλακες της ανθρωπότητας έκριναν πως ήτανε φρόνιμο να κηρύξουνε την Αρχαία Σοφία με μια νέα μορφή προσαρμοσμένη στις σύγχρονες ιδέες και τάσεις.

Οι περασμένες θρησκείες αποκαλύφθηκαν η μια ύστερ' απ' την άλλη για ν' ανταποκριθούν στις ανάγκες που θα έφερε η μεταγενέστερη ανάπτυξη των λαών. Γι' αυτό κηρύχτηκε και πάλι κ' εκείνο που είναι η βάση όλων των θρησκειών ώστε να μη χαθεί κανένα από τα πλεονεκτήματα που προέρχονται από την κάθε ατομική πίστη και δοξασία, κ' έκαμε να γίνει καταληπτό το ότι όλες οι θρησκείες διδάσκουν τις ίδιες αλήθειες και ότι είναι κλαδιά του ίδιου δέντρου, του μοναδικού. Είχε γίνει απαραίτητο να παρουσιαστεί αμέσως στον κόσμο η θρησκεία, γιατί η επιστήμη είχε κι αυτή τον ίδιο πόθο, με διαφορετικό όμως πνεύμα και αποβλέποντας σε εντελώς αλλιώτικο σκοπό, δηλαδή στο να ενώσει όλες τις θρησκευτικές δοξασίες και εκδηλώσεις, χωρίς καμιά διάκριση, σ' αυτό που λέγεται "συγκριτική μυθολογία".

Η προσεχτική εξέταση των περασμένων των ερεπίων και των χανριών που άφησαν η μελέτη των αρχαίων κειμένων των εξαφανισμένων πολιτισμών, οι έρευνες των φιλόρχαων και των αρχαιολόγων, τα αποτελέσματα των ανασκαφών και οι σφές μεταφράσεις των αρχαίων επιγραφών, όλα συντρέχανε στο ν' αποδείξουν ότι οι βασικές διδασκαλίες όλων των θρησκειών είναι οι ίδιες, και ότι, σε ίδιο βαθμό πολιτισμού, και η ηθική τους είναι η ίδια(...)

Αφού η δράση της θεοσοφίας εκδηλώθηκε αρχικά στην Αμερική και στην Ευρώπη ήτανε φυσικό να δανειστή από την ελληνική σκέψη μι' α λέξη που να εκφράζει τις ιδέες της αρχαιότητας. Λοιπόν λίγον καιρό μετά Χριστόν οι νεοπλατωνικές σχολές είχανε χρησιμοποιήσει τη λέξη "Θεοσοφία" ή "Θεία Σοφία". Από τότε αυτός ο όρος ξαναπαρουσιάστηκε διαδοχικά σε όλες τις φιλοσοφικές σχολές. Στην Ευρώπη την ξαναπήραν όλοι οι αποχρυψιστές, κ' έτσι, στις μέρες μας, έχει στην ευρωπαϊκή σκέψη μια κάποια σημασία, που χάρη σ' αυτή όποιος καταγίνεται με τα θρησκευτικά ή τα φιλοσοφικά ζητήματα μπορεί να νοιώσει αμέσως τι είναι θεοσοφία. Ντιμένη με τούτη την αρχαία λέξη παρουσιάζεται με όλη της την έκταση στο ανθρώπινο πνεύμα.

Αν κοιτάξουμε σε ακόμα μακρινότερα περασμένα, πέρα από τη χριστιανική εποχή, ξαναβρίσκουμε αυτό τον ίδιο όρο, όχι βέβαια με

τη λέξη "θεοσοφία", αλλά με τη σανσκριτική λέξη "Βραχμαβίντνα". Κι αφού Βράχμα σημαίνει θεός και βίντνα Σοφία, ξαναβρίσκουμε πάλι τον όρο "θεϊκή Σοφία" ή "θεοσοφία", και μπορούμε να τον βρούμε ακόμα και με άλλες μορφές, όπως "Παραβίντνα" - ύψιστη σοφία.

Κάποτε ρώτησε έναν μεγάλον Εκπαιδευτή ένας μαθητής του: «Τι είναι αυτό που κάνει τη γνώση». Κι αυτός απάντησε πως υπάρχουν δύο είδη γνώσεις η ανώτερη και η κατώτερη. Το καθετί που μπορεί να διδαχτεί από τον άνθρωπο σε άνθρωπο, επιστήμη, τέχνη φιλολογία, ιερές γραφές, ακόμα κι αυτές οι Βέδες ολ' αυτά είναι κατώτερη γνώση. Και ο διδάσκαλος επρόσθεσε ότι η γνώση του Ενός, που απ' αυτό προέρχονται όλα, είναι η ύψιστη και ανώτερη γνώση. **Να λοιπόν τι είναι θεοσοφία, «είναι η γνώση του Θεού, η πηγή της αιώνιας ζωής».**

Αντίθετα με ό,τι βεβαιώνουν οι επιστήμονες, πως όλες οι θρησκείες προέρχονται από την ανθρώπινη άγνοια, μια άλλη βεβαίωση δήλωσε θριαμβευτικά ότι οι θρησκείες προέρχονται από τη «θεία γνώση» και όχι από την ανθρώπινη άγνοια. Όλες είναι δρόμοι που παίρνει η ανθρωπότητα αναζητώντας τον Θεό.

Τι είναι θρησκεία;

Θρησκεία είναι η σταθερή τάση του ανθρώπινου πνεύματος προς το θείο, τον ανθρώπου προς το Θεό, και η κάθε θρησκεία είναι η μέθοδος που ταιριάζει σ' αυτή την τάση.

Ξεφυλλίστε στην τύχη το βιβλίο της Ιστορίας, πάρτε ένα λαό όποιον νάναι, ερευνήστε τις άγρες Δύσης ή και της Ανατολής, σταματήστε σ' όποιον τόπο και νάναι, θα παρατηρήσετε παντού τη φλογερή δίψα του ανθρώπου για το Θεό, δίψα που παρουσιάζεται με την επίμονη κραυγή που δεν παύει να βγαίνει από τα χείλια της Ανθρωπότητας, κραυγή που προφέρθηκε σωστά από τον εβραίο ποιητή με τούτα τα λόγια: «Όπως το ελάφι τραβιέται από τις ξάστερες πηγές, έτσι κι η ψυχή μου τραβιέται από σένα, ω Θεέ μου.» Ο Τζιορντάνο Μπρούνο μεταχειρίστηκε μια ανάλογη εικόνα συγκρίνοντας την αναζήτηση του Θεού με την ακατάπαυτη τάση του νερού να ξαναπάρει την κανονική του στάθμη. Όπως το νερό έχει πάντα την τάση να ξαναπάρει τη στάθμη της πηγής του, έτσι και το θείο που υπάρχει μέσα στον άνθρωπο προσπαθεί να ανυψωθεί ως τη θεότητα από όπου προέρχεται.

Αν όμως θέλετε να «γνωρίζετε» - όχι μόνο να ελπίζετε, να ποθείτε, να πιστεύετε - να γνωρίζετε με σταθερή πεποίθηση, που τίποτα ποτέ δε θα μπορέσει να σας τη σαλέψει, τότε μη ζητείστε το θείο

έξω από τον εαυτό σας ζητείστε το, μέσα σε σας τους ίδιους. Μη ρωτάτε τον επιστήμονα, γιατί αυτός δε θα βρει τίποτ' άλλο να σας πει παρά μόνο πως υπάρχει μέσα στη φύση ένας νόμος που ποτέ δεν αλλάζει. Μη ρωτάτε το θεολόγο που αντί για πεποίθηση θα σας δώσει μόνο επιχειρήματα. Μη ρωτάτε τον γαλλιτέχνη, αυτός μόλο που θα μπορέσει να σας κοντοξυγώσει στην αλήθεια, θα σας μιλήσει μόνο για την ομορφιά, που είναι η Ομορφιά του Θεού, μα αυτό δε φτάνει. Μη ρωτάτε το φιλόσοφο, που μόνο αφαιρεμένες έννοιες θα σας ειπεί. Στρέψτε κατά τα μέσα κι όχι κατά τα έξω. Βοηθητείτε γενναία μέσα στα βάθη του είναι σας. Ζητήστε μέσα στην γάμωρα της καρδιάς σας το μυστήριο ποίνα εκεί θαμένο, το μυστήριο που, μα την αλήθεια, αξίζει να τ' ανακαλύψετε, και εκεί μόνο θα τον βρήτε. Αυτόν, το Θεό. Σαν τον ανακαλύψετε όμως μέσα στην καρδιά σας, θ' αντιληφθήτε πως το «Σύμπαν» ψάλλει τ' όνομά Του και τη Δόξα Του. Βρῆστε Τον όμως πρώτα μέσα σας και θα Τον δείτε ύστερα παντού.

Αυτό είναι η βασική αλήθεια, είναι η αλήθεια της κάθε αλήθειας. Είναι η θεϊκή Σοφία που την λέμε Θεοσοφία. Είναι το νέο κήρυγμα της παλαιότατης πραγματικότητας στο σύγχρονο κόσμο, της πραγματικότητας που έχει πότερο ενδιαφέρον απ' όλες τις πραγματικότητες.

Η Θεοσοφία διδάσκει άλλες δύο βασικές διδασκαλίες:

Η πρώτη περιέχει την παρουσία του Θεού. Ο Θεός είναι παντού, μέσα στο κάθε πράγμα. Είναι αυτό μια αλήθεια που μπορείτε να την βρήτε στις Αρχαίες Γραφές, μόλο που σήμερα λησμονήθηκε στη Δύση, και γιατί, παρουσιάζεται σε πολλούς σε νέα ιδέα αλόγιστη και ξένη, κι όταν ακόμα γίνεται το κήρυγμά της από χριστιανικούς άμβωνες. Θα την συναντήσετε μέσα σε όλες τις μεγάλες Γραφές. Ανοίξτε π.χ. τη Μπαγκαβάντ Γκιτά, που μας είναι τόσο γνωστή και τόσο αγαπητή:

«και των όντων όλων είμι' ο σπόρος
μια και δεν μπορεί
απ' τα έμψυχα και τ' άψυχα κανένα
να γεννηθή ποτέ χωρίς εμένα» (I.39.)

Διαβάζουμε ακόμα:

«Είμι' εκείνος που κρατάει μεσ' στο χέρι του τον κόσμο
και μεσ' σ' όλα όσα υπάρχουν είμι' εγώ» (I. 42).

Αφήνοντας τώρα τις αρχαίες γραφές για να γυρίσουμε στις σύγχρονες τάσεις βρίσκουμε πως και σ' αυτές η ίδια ελπίδα υπάσχει. Κοιτάξτε π.χ. τον Τέννισον, που επιζαλείται το θείο που υπάσ-

χει μέσα του για να ενωθή με το Πνεύμα του Θεού, γιατί το Θεό μπορεί να ενωθεί με το Θεό. Ο Τέννυσον βεβαιώνει ότι:

«Είναι σιμότερ' από με κι απ' την ανατνοή μου,
κι απ' τα πόδια μου, κι απ' τα χέρια μου».

Ο Θεός είναι παντού, ο Θεός είναι μέσα σε όλες τις μορφές. Κάθε σκέψη, κάθε συνείδηση είναι πάντα Αυτός, γιατί είναι ο Ένας, ο Μοναδικός, η Ζωή η αιώνια.

Είναι μέσα μας και αυτό μας κάνει όλους αθάνατους και τη ζωή μας αιώνια. Πραγματικά τι άλλο είναι η Αθανασία παρά ο χρόνος που δεν έχει τελειωμό; Μιά διαδοχική συνέχεια στιγμές, χρονικές περιόδους; Ο άνθρωπος είναι παραπάνω από αθάνατος, διαρκής, αφού ό,τι αρχίζει μια στιγμή πρέπει να τελειώσει σε ορισμένη στιγμή. Ο άνθρωπος είναι αιώνιος «αίδιος» και αυτό ακριβώς είναι η εγγύηση, η βεβαιότητα για μια πρόοδο χωρίς τέλος (...)

Ο θάνατος δεν είναι τίποτ' άλλο παρά το πέταγμα του παλιού ρούχου, που το παρατάς για να πάρεις ένα άλλο όταν είν' ανάγκη. Αφού ο Θεός ζει, ο άνθρωπος δε μπορεί να πεθάνει.

Η δεύτερη μεγάλη βασική διδασκαλία είναι πολύ γερά προσκολλημένη στην πρώτη και είν' αδύνατο να χωριστεί απ' αυτήν. Πρόκειται για την **αλληλεγγύη που ενώνει όλα τα όντα μεταξύ τους** και με το καθετί που υπάσχει. Αφού υπάσχει μια ζωή, είναι φυσική συνέπεια να είναι όλες αυτές οι μορφές στενά αλληλέγγυες μεταξύ τους. Η αλληλεγγύη είναι λοιπόν το υποχρεωτικό συμπέρασμα της πανταχού παρουσίας του Θεού και αυτή η αλληλεγγύη είναι η **παγκόσμια αδελφότητα**. Αφού ο Θεός είναι παρών στο καθετί, αφού είναι πανταχού παρών, το κακό που κάνει ένας έχει την αντίδρασή του απάνω σε όλα και σε όλους. Παντού όπου υπάσχει ζωή, παντού όπου υπάσχει μορφή υπάσχει και Θεός. Τίποτα δεν μπορεί να χωριστεί, ν' αποσπαστεί, από τούτη την πλατειά την αλληλεγγύη κι αυτή η αλληλεγγύη είναι η κοινή για όλους ζωή, είναι αυτή η ίδια η βάση της ηθικής. Όλα τα πράγματα πρέπει να ζούνε μέσα σε Σύμπαν όπου η ζωή είναι πανταχού παρούσα και υπάσχει σταθερά, ανέκαθεν.

Αφού η αιώνια παρουσία του Θεού είναι η βάση της κάθε θρησκείας και εξηγεί την τάση του ανθρώπου κατά τον Θεό, πρέπει να συμπεράνουμε πως αυτός ο νόμος της παγκόσμιας αδελφότητας, της ενότητας της ζωής και της συνείδησης πρέπει να είναι η βάση της ηθικής. Δε μπορείτε να προσβάλετε έναν αδελφό σας χωρίς να προσβάλετε τον ίδιο τον εαυτό σας, ακριβώς όπως δεν μπορείτε να βάλετε στα χείλια σας ένα δηλητήριο, χωρίς αυτό το δηλητήριο να

σχορπιστεί σ' όλο το αίμα σας και στους ιστούς σας, ως που να συλλοφωρήσει σ' όλο το σώμα και να το δηλητηριάσει ολότελα. Έτσι κάθε κακή σκέψη, κάθε πράξη αξιόμηκτη του ενός έχει τον αντίκτυπό της σ' όλη την αδελφότητα χωρίς καν να μπορούμε να διακρίνουμε τι σκολό έχει τούτος ο πλάτης ο αντίκτυπος.

Σ' αυτές τις δύο μεγάλες βασικές διδασκαλίες στηρίζεται η θρησκεία και η ηθική και τούτες αχριβώς τις διδασκαλίες ζηριύττει η Θεοσοφία.

Έτσι αζόμα πως οι διάφορες θρησκείες είναι μέθοδοι, μέθοδοι που με τη βοήθειά τους ο άνθρωπος αναζητεί το Θεό και τούτο δικαιολογεί την ανάγκη να υπάρχουν οι διάφορες θρησκείες. Μια μέθοδο ταυριάζει σε ένα πρόσωπο και μια άλλη σε άλλο. Υπάρχουν πολλαπλές ιδιοσυγκρασιές διαφορετικές η μία από την άλλη, υπάρχουν πνεύματα διαφορετικά, γι' αυτό κ' έχουν διαφορετικές πνευματικές ανάγκες, και πάνω απ' όλα είμαστε σε διαφορετικά στάδια, σε διαφορετικά σκαλοπάτια της σκάλας της εξέλιξης. Υπάρχουνε ματαξύ μας προσβύτεροι και νεώτεροι. Δεν είμαστε όλοι το ίδιο.

Η αλήθεια είναι παντού η ίδια, υπάρχουν όμως εκατοντάδες τρόποι που την εκφράζουνε, κι όμως το σύνολό της δεν εκφράζεται τέλεια ποτέ. Όλους αυτούς τους τρόπους, όλες αυτές τις μεθόδους θάπρεπε να τις σέβονται εκείνοι όσοι καταλαβαίνουνε πως είναι πραγματικότητας αυτές οι δυο βασικές αλήθειες. Ο καθένας θάπρεπε να παίρνει το δρόμο που τον είναι βολιζότερος χωρίς να μπορεί κανείς να τον κατηγορήσει. Εξόν απ' αυτό δε μπορούμε βέβαια νάχουμε την αξιωση να εξαφανιστεί μια θρησκεία του κόσμου όποια και νάνα, νέα ή παλιά, γιατί την κάθε θρησκεία την χαρακτηρίζει μια ορισμένη τελειότητα και ο τέλειος άνθρωπος, για να δικαιολογεί από τον τίτλο, πρέπει να έχει αποκτήσει όλες τις τελειότητες που υπάρχουνε σε όλες τις θρησκείες.

Η ποικιλία δεν πρέπει να μας στενοχωρεί. Όσα ίσα πρέπει να χαρόμαστε που είν' η αλήθεια τόσο μεγάλη και τόσο πλούσια ώστε να μπορεί κανείς να την ιδεί και να την περιγράψει από πολλές διαφορετικές απόψεις, που η καθεμιά είναι από μοναχή της τέλεια. Κάθε θρησκεία δίνει στην ανθρωπότητα το δικό της το μήνυμα, κ' έχει πάντα κάτι να της δώσει.

Στο επόμενο τεύχος το δεύτερο και τελευταίο μέρος της διάλεξης.

(Από το βιβλίο της «Οι βωαικοί νόμοι της Θεοσοφίας», Αθήνα 1953)

Ένα πολύτιμο κείμενο του Διονύσιου Σολωμού

«Αλήθειαν αγαπώ, αλήθειαν θέλω»

Του Κώστα Καιοφύλα (1878 -- 1937)

Με την οικογένεια Βούλτσου ο Διονύσιος Σολωμός συνεδέετο δια παλαιάς οικογενειακής φιλίας. Δια τούτο εξήτησεν από τον Διονύσιον Βούλτσον να του βαπτίσει ένα παιδί του. Ο πατέρας εδέχθη, υπό τον όρον όπως ο ποιητής μη προσφέρει κανένα δώρον κατά την βάπτισιν, όπως συνηθίζετο. Ο Σολωμός εδέχθη.

Μετά μίαν όμως εβδομάδα επήγε να ιδή τον μικρόν Στέφανον (ήτο το όνομα το οποίο του έδωσε) και χρυσά του έβαλε στο χρεβατάκι του ένα χρυσούν ωρολόγιον, το οποίον εις την μίαν πλευράν είχε το οικογενειακόν του οικόσημον, εις δε την άλλην το λατινικόν ρητόν: «Αλήθειαν αγαπώ, αλήθειαν θέλω».

Το ωρολόγιον αυτό είδον πολλάκις όταν, νεωρός ακόμη, εσύχναζα εις την οικίαν του Στεφάνου Βούλτσου, ο οποίος προ διετίας μόλις απέθανε. Δεν υπάρχει δε ουδεμία αμφιβολία ότι οι κληρονόμοι του μετ' ευλαβείας θα φυλάττουν το κειμήλιον αυτό. Μαζί με το ωρολόγιον, εις το χρεβατάκι έκρυψε και την αδόλουθον ιταλικήν επιστολήν ο ποιητής:

«Πάρε, ωραιότατο παιδί του φίλου μου, αυτήν την μικράν μηχανήν που δείχνει σ' εμάς τους θνητούς τας ώρας της εντυχίας και απτυχίας. Ούτε δια τούτο θα δυσαρεστηθή ο πατέρας σου, γιατί ξέρει, ότι η θρησκεία μας απαιτεί όπως δίνεται κάτι τι στο παιδί που κανείς βαπτίζει, ως ενθύμιον. Αυτό άλλως τι θα το αγαπάς μια μέρα, γιατί δεν το αγόρασα τώρα αλλά το φέρνω μαζί μου δέκα χρόνια».

Καίτοι δε έδειξε λίγες ώρες εντυχισμένες για μένα, παρακαλώ την Τύχην, όσο ξέρω και μπορώ, να τας δείχνει τέτοιες όλες για σένα, όπως θα επιθυμούν ο πατέρας και η μητέρα σου, τους οποίους εσύ θα μάθης να σέβεσαι, όσο περισσότερον θα προχωρής στο δρόμο της αρετής. Και αν δεν είμαι πια ζωντανός για να σε βοηθή σε τίποτε, μαζί με τους γονείς σου ενθυμιού κάτιτι κι' εμέ, τονλάχιστο για την επιθυμία που είχα να σου φανώ χρήσιμος».

Διονύσιος Σολωμός

(Από το βιβλίο του Κ. Καιοφύλα «Ο άγνωστος Σολωμός», Αθήνα 1926

Η δύναμη της μουσικής

Ο Πυθαγόρας τους φίλους υπερβολικά αγαπούσε, διακηρύσσοντας πρώτος, ότι τα των φίλων είναι ζωνιά, και ο φίλος είναι άλλος εαυτός. Και όταν βέβαια αυτοί ήταν υγιείς πάντοτε περνούσε τον καιρό του μαζί μ' αυτούς, όταν όμως αρρώσταιναν σωματικά, τους θεράπευε.

Επίσης όταν έπασχαν ψυχικά (τους) καθισμάζε (ηρεμούσε), όπως ακριβώς είπαμε, άλλους με επωδές και καταπραΰντιζες επιδράσεις και άλλους με μουσική. Χρησιμοποιούσε δε ωδές και μικρά τραγούδια (ασμάτια) θεραπευτικά για τις αρρώστιες των σωματών, τα οποία ψάλλοντας αποζωοοποιούσε τους ασθενείς.

Μερικά (απ' αυτά) προσιαλούσαν λησμονιά της λύτης, καθισμάζαν τα πάθη και απομακρύναν τις παρώδοξες επιθυμίες.

Πορφύριον (Πυθαγόρου βίος, εκδ. «πύρινος κόσμος» μεταφ. Σ. Λαμπροπούλου, Αθήνα 1978, σελ. 33)

Ο μεγάλος μας λαογράφος Νικόλαος Πολίτης σε σχετική μελέτη του για τη μουσική γράφει:

«Περί της δυνάμεως της μουσικής συχνάκις εκφράζουν και τα δημοτικά άσματα» Π.χ.

*Κορσίσιον ετραγουδῆσεν επάνω σὲ γεφύρι,
και τὸ γεφύρι ῥάγισεν, και τὸ ποτάμι στάθη,
και τὸ στοιχειό του ποταμιού, κι' αὐτό'ς τὴν ἀκρὴν ἐβλήξε.*

(Νικόλ. Πολίτ. Λαογραφικά σύμμελιστα, Τόμος Β, Αθήνα 1921, σελ. 89)

ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΕΙΑΣ

Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑ

Τον Παύλον Νισβάνα (1866 - 1937)

(Από το βιβλίο του: «Το βιβλίο του κυρίου Ασόφου». Διάλογοι του
ζ. Ασόφου με τον μαθητή του, Αθήνα 1915)

Μαθητής - Δεν νομίζετε, αγαπητέ μου διδάσκαλε, πως πρέπει να πανηγυρίσουμε την αναγέννηση της φυσιολατρίας, στον τόπο μας;

Άσοφος - Υπάρχει, λοιπόν, φυσιολατρεία;

Μαθ. - Αλλά δεν τη μαντεύτε γύρω σας; Οι άνθρωποι αρχίζουν να ξαναγυρίζουν στη φύση και τη λατρεία της. Αφήνουν πίσω τους την άχαρη ζωή των πόλεων - το σπίτι, το δρόμο και το καφενείο - και πηγαίνουν στην εξοχή να συναντήσουν τον Πάνα. Το βουνό, το δάσος και το ακρογιάλι γεμίζουν από προσκηνητές, γάθε γιορτή και Κυριακή. Εκδρομές, ταξίδια, ορειβασίες. Δε βλέπετε, λοιπόν, στη μεγάλη αυτή έξοδο ένα πνεύμα φυσιολατρίας;

Άσοφ. - Βλέπω την έξοδο, δε βλέπω όμως τη λατρεία.

Μαθ. - Αλλά τι είναι, τότε, αυτό που ζινεί τα πλήθη προς τη μεγάλη και ελεύθερη φύση; Κανείς δεν πηγαίνει προς τους βωμούς, όταν δεν κλείνει μέσα του τη λατρεία ενός Θεού.

Άσοφ. - Υπάρχουν λατρείες και λατρείες, γαλό μου παιδί. Και από μια συμβατική λατρεία, από μια λατρεία εξωτερικών τύπων, προτιμώ την ειλικρίνεια της απιστίας.

Μαθ. - Φαντάζεσθε, λοιπόν, ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια συμβατική φυσιολατρεία;

Άσοφ. - Πολύ το φοβούμαι. Δεν είναμε αδόμα αρετά απλοί, για να κλείσουμε στην ψυχή μας τη λατρεία της μεγάλης απλότητας, που είναι η Φύση. Και δεν είμαστε αρετά αργοί, για τον έρωτα των μεγάλων αρετοτήτων. Δεν μπορεί ν' αγαπήσει κανείς τη Φύση, όπως αγαπά ένα ωραίο επίπλο ή ένα κομψό μεμπελό. Και οι φυσιολάτρες σου, έχω την υποψία, πως στο δάσος και στο ακρογιάλι δε βλέπουν παρά ένα σαλόνι, που η μόνη του διαφορά από τα άλλα είναι ο εξωτερικός του ρυθμός. Άκουσα ωραίες κυρίες, στο δάσος, να μιλούν για τα πράσινα χαλιά της γλούς, για τα ντιβάνια των βράχων, των σκεπασμένων με μαλακότατο βρύο, για τα παραβάν του φράχτη, με τις λανγαριές και τις αγκάμπιλες και για τα μεγάλα ριπιδία των ελάτων. Και είδα έπειτα τις ίδιες ωραίες κυρίες, να γυρίζουν στην πόλη με τα αυτοζινητά τους φορτωμένα από πρα-

σινάδες, για να στολίσουν τα σαλόνια τους, όπως είδα άλλες να κουβαλούν από το ακρογιάλι τα κοχύλια και τα βότσαλα της αμμονδιάς, για να συμπληρώσουν τα μπιμπελό της εταξέρας τους. Αλλά το διακοσμητικό πνεύμα, καλό μου παιδί, δεν υπήρξε ποτέ πηγή λατρείας. Απεναντίας, είναι η άρνηση κάθε λατρείας.

Μαθ. - Θα ήθελα να ξέρω, αγαπητέ μου διδάσκαλε, με τι τρόπο φαντάζεσθε, πως πρέπει ν' αγαπούμε της Φύση.

Άσοφ. - Απλούστατα, με τον τρόπο, που αγαπούμε όλες τις έμψυχες αγάπες μας. Με τον τρόπο, που αγαπούμε το παιδί μας, την ερωμένη μας, τους γέροντες γονιούς μας, τον πιστό μας φίλο. Φυσιολατρεία είναι να ξυπνάς, κάθε πρωί, και να καλημερίζεις τη Φύση, όπως καλημερίζεις τα αγαπημένα σου πλάσματα. Να λες στο συννεφάκι του ουρανού: «Καλημέρα, συννεφάκι μου. Πώς πέρασες στο ταξίδι σου;...». Και να το ξεπροβοδίζεις, πάλι, με αγάπη: «Καλό σου κατευόδιο, συννεφάκι μου. Και ο Θεός μαζί σου».

Να λες στο πεύχο του λόγγου: «Καλημέρα, πεύχο μου. Κοιμήθηκες καλά αυτή τη νύχτα; Ή μήπως ο φόβος του εμπρηστή δε σ' άφησε να ησυχάσεις; Έννοια σου, μη φοβάσαι. Είμ' εγώ εδώ και σε παραστέχω, καλό μου πεύχο». Να λες στο μικρό κυταρισσάκι: «Καλημέρα, καλογεράκι μου. Παρακάλα και για μένα το Θεό στην πρωινή προσευχή σου». Να λες στον γκριζο καπνό, που ανεβαίνει ανάμεσα στις κορυφές των δέντρων, απ' το ερημικό, αόρατο καλύβι των καλών ανθρώπων: «Καλημέρα ταξιδευτή μου. Δε με παίρνεις κι εμένα μαζί σου;». Να λες στα μεγάλα βουνά, που ροδίζουν στο φως της αυγής οι κορυφές τους: «Καλημέρα, βουνά μου αντρειωμένα. Εσάς δεν σας τρομάζουν οι καταχνιές και οι αντάρες. Και, κάθε πρωί, χαιρετάτε περήφανα τον Ήλιο. Πάρτε, καλά μου βουνά, τη δειλή ψυχούλα μου μαζί σας». Να λες στο ρυάκι, που κυλάει στη ρεματιά: «Καλημέρα ρυάκι μου. Πες μου, καλό μου, τα μικρά σου μυστικά. Πες μου από πού έρχεσαι και πού πας. Και δροσίσε μου, με τα ωραία σου μυστικά, τα χείλια μου και την ψυχή μου...». Να λες στο κυματάκι του γιαιού: «Καλημέρα», κυματάκι μου. Από πού μου φέρνεις χαιρετίσματα; Κι αν είσαι, πάλι, για να φύγεις, πες μου νάρθω κι εγώ...».

Και πάλι το βράδυ, όταν πέφτει το σούρουπο, να καληνυχτίζεις, με την ίδια αγάπη, τους καλού σου φίλους: «Καληνύχτα, ψυχούλες μου καληνύχτα. Με το καλό να ξημερωθούμε πάλι...». Λοιπόν, μπορείς, καλό μου παιδί, ν' αγαπήσεις τη Φύση με τον τρόπο αυτό; Αν δεν μπορείς, μάταια ανεβαίνεις στο βουνό, μάταια κατεβαίνεις στο περιγιάλι. Η φυσιολατρεία σου δεν αξίζει μια πεντάρα.

Μαθ. - Και φαντάζεσθε, αγαπητέ μου διδάσκαλε, πως υπάρχουν

πλάσματα άξια να γλείσουν μέσα τους μια τόσο αγνή αγάπη:

Άσος. - Δεν το φαντάζομαι. Είμαι βέβαιος. Θέλεις να στα ονομάσω;

Μαθ. - Θα ήμουνα πολύ περήφανος να τα γνωρίσω.

Άσος. - Δεν είναι καθόλου δύσκολο. Τα πουλιά, που στήνουν τις φωλιές τους μέσα στις πράσινες φυλλωσιές, το αγρίμι, που έχει τη μονιά του στα άβατα του λόγγου, το τελευταίο μαφιούνι, που σέρνεται στο χώμα ή τρυπώνει στη φλούδα των δέντρων, καθένα τους γλείνει, μέσα στην ψυχή του, τη μεγάλη αυτή αγνή αγάπη.

Μαθ. - Θέλετε να πείτε, αγαπητέ μου διδάσκαλε, ότι ο άνθρωπος είναι ανίκανος για μια πραγματική φυσιολατρεία;

Άσος. - Δεν θέλω καθόλου να πω αυτό. Θα ήταν απελπιστικό να φανταστώ, ότι ο άνθρωπος έγινε ανίκανος ν' αγαπήσει τη Φύση, με τον τρόπο που την αγαπάει ένα αηδόνι.

Μαθ. - Δυστυχώς, δεν είμαστε όλοι ποιητές.

Άσος. - Οι ποιητές την αγαπούν με το χειρότερο τρόπο. Η αγάπη, που γίνεται επάγγελμα, παύει να είναι αγάπη. Παρεξήγησες την παρομοίωσή μου. Και δεν υπάρχει μεγαλύτερη παρεξήγηση απ' τη σύγκριση των ποιητών με τ' αηδόνια. Το αηδόνι δεν κάνει ποίηση. Τη ζει με το τραγούδι του. Η διαφορά μου φαίνεται είναι μεγάλη. Αλλά για να λείψουν οι παρεξήγησες σου ξαναλέω: Θα είναι απελπιστικό να φανταστώ, ότι ο άνθρωπος είναι ανίκανος ν' αγαπήσει τη Φύση με τον τρόπο, που την αγαπάει ένα λύκος.

Μαθ. - Ένας λύκος;

Άσος. - Γιατί όχι;

Μαθ. - Μου ενώνετε, λοιπόν αγαπητέ μου διδάσκαλε, ως παράδειγμα, τη φυσιολατρεία του λύκου;

Άσος. - Γιατί σε τρομάζουν τα παραδείγματα; Για τη Φύση και τη λατρεία της δεν υπάρχουν λύκοι και άνθρωποι. Η φυσιολατρεία του λύκου είναι αγνότερη από τη φυσιολατρεία της ωραίας κυρίας, που θαυμάζει τις έμμελες ομορφιές του φυσικού θαύματος, με τον τρόπο, που θαυμάζει ένα επίπλο κι ένα φόρεμα. Και, επί τέλους, ένας λύκος δεν πληγώνει ποτέ το ωραίο πηλίο, για να του γλείψει το χυμό του, ούτε βάζει φωτιά στο δάσος, για να φέρει πιο κοντά του τη βουζή των προβάτων. Ενώ οι άνθρωποι...

Ένα κοπάδι από τους φυσιολάτρες των εκδρομών σας κάνει μεγαλύτερη φθορά σε μια κοινωνία δέντρων απ' τη φθορά, που κάνει ένα κοπάδι λύκων σε μια κοινωνία ανθρώπων. Γιατί, λοιπόν, αρνιέσαι τη φυσιολατρεία του λύκου; Σε βεβαιώνω, πως υπάρχει. Και σε βεβαιώνω ακόμα, ότι θ' αγαπήσουμε πραγματικά τη Φύση,

όταν την αγαπήσουμε, με την βαθειά αγάπη των αγρομιών και των πρωτογενών ανθρώπων. Αλλά είναι καιρός να χωρισθούμε.

Μαθ. - Θέλετε να σας κλείσω το παράθυρο, αγαπητέ μου διδάσκαλε; Το αγιάζι της νύχτας αρχίζει να μπαίνει στο δωμάτιο.

Άσοφ. - Ευχαριστώ, καλό μου παιδί. Είναι μια δουλειά, που θα την κάνω μοναχός μου. Πριν κλείσω το παράθυρο, θέλω να καληνυχτίσω, σαν πάντα, το κυπαρισσάκι εκείνο του αντιζωινού λόφου. Είναι ένας παλιός μου φίλος. Ο καλύτερος φίλος μου.

Η Σ Ι Ω Π Η

Του Μ. Μαίτρελιγκ

«Σιωπή και Μυστικότητα!» αναφωνεί ο Κάσλαϊλ. Βωμούς παγκόσμιας λατρείας θα έπρεπε να υψώσουμε προς τιμήν τους. Η σιωπή είναι το στοιχείον όπου διαπλάσσονται τα μεγάλα τα έργα μέσα από αυτήν αναπηδούν τέλεια και μεγαλόπρεπα στο φως της ζωής και το κυριαρχούν.

Όχι μόνον ο Γουλιέλμος ο Σιωπηλός, αλλά και όλοι οι σπουδαίοι άνθρωποι που εγνώρισα, και οι ολιγώτερον διπλωμάται και οι ολιγώτερον στρατηγικοί, απόφειναν να φλυαρούν δια τα όσα εσχεδίαζαν και εδημιουργούσαν... Τα λόγια είναι κι αυτά πολύ σπουδαίο πράγμα. Όμως δεν είναι και το σπουδαιότερο, όπως το λέει και η Ελβετική επιγραφή: «Αργυρό το μίλημα και χρυσό το σώπα». Ή όπως θα ήταν καλύτερα: Τα λόγια είναι πρόσκαιρα και η σιωπή αιώνια.

Όπως οι μέλισσες εργάζονται μόνο στα σκοτεινά, έτσι και η σκέψη εργάζεται μόνο στη σιωπή, και η αρετή στη μυστικότητα... Μόλις αρχίσουμε να μιλούμε ευθύς αισθανόμεθα ότι κάποιες θεϊκές πόρτες κλειούνται. Γι' αυτό πολύ φιλάργυρα κρατούμε μαζί μας τη σιωπή... Ο.π θα ενθιμώστε από ένα πρόσωπον που βαθύτατα αγαπήσατε, δεν είναι ούτε τα λόγια που είπε, ούτε αι χειρονομία που έκαμε· είναι οι στιγμές της σιωπής που εξήσατε μαζί. Διότι η ποιότης των στιγμών τούτων της σιωπής, σας αποκάλυψε την ποσότητα της αγάπης και των ψυχών σας...

Από το βιβλίο του: «Ο θησαυρός των ταπεινών», μεταφρ. Ν. Καζαντζάκη.

Αθήνα 1913, σελ. 3 - 5

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

Του Σπύρου Νάγρου

Φιλόσοφος καλείται ο κατανοήσας τον σκοπόν της υπάρξεώς του ως ΕΓΩ και ότι η γνώσις του αγαθού παντός πράγματος έγκειται εις την εκπαίδευσιν και εις την εκλέπτυνσιν των διανοητικών του δυνάμεων. Ο φιλόσοφος ερευνά, αναλύει, καταμετρά, σπουδάζει τας ιδιότητες των εις την Φύσιν υπαρχόντων αντιτιθεμένων, επιμελείται την πρόοδον των κοινωνιών, υποθάλλει την αλήθειαν, την καθιστά καθολικόν νόμον εις πάντας και διδάσκει ότι η αλήθεια είναι το ζέντρον πέριξ του οποίου πρέπει να περιστρέφεται πας άνθρωπος και δι' αυτής να αναγνωρίζει την καταγωγήν των άλλων ανθρώπων και εν συνεχεία να ζητά την καθολικήν τελειότητα, η οποία επιτυγχανομένη δίδει εις πάντας τα ζητημένα υπό της Φύσεως προνόμια.

Ο φιλόσοφος σπουδάζει τας ατελείας των ανθρώπινων ΕΓΩ, αναζητά την αιτίαν των και υπολογίζει καθοδηγεί τους ατελείς εις την πρόοδον. Δι' αυτής του της ενεργείας εξημερώνει τας ανθρώπινας αδυναμίας εκ των οποίων απορρέουν αι έριδες, ο εγωϊσμός, η φιλαυτία, το ατομικόν συμφέρον και το μέγιστον πάντων το τυραννικόν πνεύμα, το οποίον καθιστά την ανθρωπότητα ως αγέλην, μηδέν γνωρίζουσαν και φερομένην ανερχιάτω τον υπό της ισχύος των πραγμάτων.

Ο φιλόσοφος προσμετρά το μέγεθος και την επιρροήν ενός έργου επί της ανθρωπίνης προόδου, υπολογίζει τας μεταβολάς των ανθρώπινων σκέψεων, καταμετρά το έδαφος επί του οποίου το ανθρώπινον σώμα δύναται να βαδίσει αναλόγως της αντοχής του και κατόπιν εργάζεται, δίδων εις αυτό την ανάλογον τροφήν της οποίας η αφομοίωσις δύναται να ωφελήσει την ανθρωπίνην ψυχήν.

Ο φιλόσοφος αφού πρώτον γνωρίσει την αιτίαν και τα αποτελέσματα της δημιουργίας των ΕΓΩ, υπολογίζει ποίων μέσων έχουν ανάγκην, δίδει την ανάλογον ελευθερίαν, νομοθετεί νόμους των οποίων η εκτέλεσις επαφίεται εις αυτόν, καταπολεμά νόμους αδίκους και παρέχει όλα τα μέσα δια των οποίων οι άνθρωποι θα δύνανται να διακρίνουν μεταξύ ωφελίμων και μη ωφελίμων κοινωνικών νόμων.

Ο φιλόσοφος σπουδάζει την Φύσιν και τις λειτουργίες της, ταυτίζει την δράσιν της ανθρωπότητας αναλόγως της εξέλιξώς των δυνάμεών της με τους φυσικούς νόμους, ποθεί διακαώς την αναγέννησιν των φυσικών νόμων με τους κοινωνικούς και διδάσκει ότι το κατά Φύσιν Ζείν είναι έργο λογικών όντων. Ο φιλόσοφος αναζητά εις τις λειτουργίας των φυσικών νόμων τα εξ αυτών προκύπτοντα αποτελέσματα και δια του τρόπου αυτού καθιστών τους υπολογισμούς του σαφείς και ακριβείς δύναται να εργάζεται παρυσθενίζων κοινωνικούς νόμους αξίους λογικών όντων.

Ο φιλόσοφος ευρίσκεται απανταχού της Φύσεως, οι οφθαλμοί της ψυχής του παρακολουθούν και τις ελαχίστας λειτουργίας παντός υποκειμένου και αντικειμένου αυτής και δια του τρόπου αυτού καθίσταται γνώστης των μυστηρίων της Ζωής και Κινήσεως, νόμων των οποίων την εν γένει λειτουργίαν δεν έχει ακόμη κατανοήσει η ανθρωπότης. Ο φιλόσοφος παρακολουθεί την εξέλιξιν των ανθρωπίνων ΕΓΩ, την παραβάλλει με την εξέλιξιν των ουσιών της Φύσεως, διακρίνων εκ της παραβολής ταύτης την εις ΕΓΩ συγκεντρωθείσαν δύναμιν της Φύσεως και καθίσταται γνώστης της δημιουργίας πάσης συνειδήσεως δρώσης εις την Φύσιν.

Ο φιλόσοφος δέχεται ως αφηρημένας τις δοξασίας της ανθρωπότητος περί παντός πράγματος και Θεοτήτων, μέχρις ότου κατορθώσει και αντιληφθεί ιδίοις όμμασι πώς έχουν και ποία η ιδιότης και η επιρροή εκάστης, αναζητών δε ευρίσκει τις ουσίας των και κατά την ανάλυσιν των οποίων διαβλέπει τις ιδιαίτερας δυνάμεις των. Ο φιλόσοφος ερευνά πάσαν προσωπικότητα εις οιαδήποτε μορφήν και υπόστασιν και αν ευρίσκεται, εξετάζει την καταγωγήν, την αφετηρίαν και την ιδιότητά της και δια του τρόπου αυτού δύναται να γνωρίζει εκάστης μορφής την βαθμίδα εις την οποίαν ανήκει, επεξηγών εις τους άλλους το φαινόμενο των ΕΓΩ τών εις την Γην ευρισκομένων εις διαφόρους υποστάσεις και βαθμίδας.

Ο φιλόσοφος τηρεί εις την διάνοιάν του πάσας τις αντιλήψεις και ανακεφαλαιώνει τις γνώσεις του συμπύκνων αυτάς εις βαθμόν απλουστάτης και συγκεκριμένης εκφράσεως, ούτως ώστε να επιβοηθεί τους άλλους, διότι η μακρά ανάλυσις κατά την εξωτερικείνσιν των γνώσεών του καθίσταται δύσκολος εκ του λόγου ότι δεν δύναται να ομιλήσει αναλυτικώς περί όλων ως εκ του μικρού χρονικού διαστήματος το οποίον έχει εις την διάθεσίν του.

Ο φιλόσοφος εκπαιδεύει τις ψυχικάς του δυνάμεις ώστε να δύνανται αυτά να αντεπεξέρχονται κατά πάσης επιρροής και προλήψεως αι οποίαι όταν εισχωρήσουν εις αυτάς φθείρουν τις ανθρω-

πίνες δυνάμεις.

(Από το βιβλίο «Ένας αγνώστος Διακρίσιμος» Σπ. Κ. Νάρος, Αθήνα 1997, σελ. 22 - 24)

Η αρμονία της καρδιάς και του νου

Ξέρετε πώς δούλευαν τα καράβια στο παρελθόν; Κάτω, ήταν οι μηχανικοί που ασχολούνταν να γεμίσουν με καρβούνα τους ατμολέβητες και, χάρις σ' αυτούς, το καράβι προχωρούσε. Οι ίδιοι όμως μηχανικοί δεν έβλεπαν την πορεία του καραβιού· χρειαζόταν ένας καπετάνιος επάνω για να ασχολείται με την κατεύθυνση και να δίνει διαταγές, αλλά μόνος του δεν μπορούσε να κάνει το καράβι να προχωρεί.

Να αξόμη μια εικόνα του ανθρώπου: οι συγκινήσεις, τα συναισθήματα, τα ένστιχτα, είναι τα καύσιμα που πρέπει να βάλετε στον ατμολέβητα για να μπορέσει το καράβι να προχωρήσει. Αν όμως δεν υπάρχει κάποιος λογικός και φωτισμένος επάνω για να το διευθύνει, το καράβι θα γίνει κομμάτι...

Ο. Αιβανχόφ (Η σεξουαλική δύναμη, σελ. 65)

Αφαιρέστε απ' τον άνθρωπο το υποσυνείδητό του, τι θ' απογίνει; Δεν υπήρξε ποτέ κανείς χωρίς υποσυνείδητο. Κι' οι διαφορές μεταξύ των ανθρώπων βαθμολογούνται απ' την ποιότητα και τη δραστηριότητα του υποσυνείδητου των.

Μαίτερόβιτς Μανρόβιτς (1862 - 1942) Διάσημος Βέλγος φιλόσοφος, δραματικός συγγραφέας και ποιητής (εΝ. Εστία, 1/2/1938)

σημείωση «Γιασόν: Το υποσυνείδητο ορίζεται από τη μυσταγωγική φιλοσοφία ως το αρχείο της ψυχής.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΛΗΡΕΣΤΕΡΗ ΖΩΗ

*Του Αείμνηστου και σεβαστού αδελφού μας
Κωστή Μελισσαρόπουλου, ιδρυτή του «Ιλιού».*

Είναι κανείς από τους ανθρώπους ευχαριστημένος από τον τρόπο του βίου του; Ιδίως από τον τρόπο του πνευματικού του βίου; Από τον τρόπο της πνευματικής του ζωής; Δηλαδή, υπάρχει αρμονία μεταξύ των εκδηλώσεων του βίου του και εκείνων που θα επιθυμούσε να παρουσιάξει σαν πνευματικός άνθρωπος;

Μάλλον όχι. Διότι είναι στη φύση του ανθρώπου να λαχταρά για μια ευγενέστερη, για μια πληρέστερη ζωή. Ζωή απελευθερωμένη από τις μαζρότητες, τις αθλιότητες και τις δεσμεύσεις που περιορίζουν την ελευθερία του πνεύματος, την ελευθερία της σκέψης και της διαγωγής.

Είναι πανανθρώπινο το αίτημα για μια πληρέστερη ζωή, ιδίως το αίτημα κάθε πνευματικού ανθρώπου για μια πληρέστερη ζωή.

Τί είναι ο λεγόμενος «πνευματικός άνθρωπος»;

Είναι πραγματικά μια ανώτερη εκδήλωση της ζωής, με τάσεις φιλάλληλες και αλτροϊστικές, ή κινείται από την εναγώνια προσπάθεια να επιβάλει τον εαυτό του, τον οποίον τοποθετεί στο κέντρο του Σύμπαντος;

Αναγνωρίζει σε όλους τους συνανθρώπους του το ιερό δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης και κρίσεως ή είναι μισαλλόδοξος και επιθυμεί να επιβάλει την πνευματική δεσποτεία του επάνω στους άλλους;

Είναι ένα εξειργνημένο προϊόν πραγματικού πολιτισμού, που βασίζεται στον αλληλοσεβασμό και στην αρμονική συμβίωση και συνεργασία των ανθρώπων, ή είναι ένα εκφυλισμένο προϊόν χρεωκοπημένης κοινωνίας, στην οποία επιζωεί ο νόμος της ζούγκλας, το δίκαιον του ισχυρότερου και ένας ανηλεής ανταγωνισμός;

Είναι ένα ανθρώπινον όν που αγαπά τους συνανθρώπους του, που χαίρει για τη χαρά τους και πονεί για τον πόνο τους, ή είναι ένα ανθρωποειδές, που αγαπά μόνον τον εαυτό του και δεν διατάζει να πατήσει επί πτωμάτων;

Τα ερωτήματα αυτά είναι ουσιώδη. Δύσκολο ν' απαντήσει κανείς κατηγορηματικά και να περιλάβει στην απάντησή του όλους τους ανθρώπους ή και τον ίδιον άνθρωπο σε όλες τις στιγμές της ζωής του.

Γιατί μέσα σε κάθε άνθρωπο συνυπάρχει ο ανώτερος και ο κατώτερος εαυτός, ο Θεός και το κτήνος. Άλλοτε εκδηλώνεται ο ένας, άλλοτε κυριαρχεί ο άλλος «Ου γαρ ο θέλω ποιῶ αγαθόν - γράφει ο Παῦλος προς Ρωμαίους - . «ἀλλ' ο ου θέλω κακόν, τοῦτο πράττω».

Πνευματικός είναι ο άνθρωπος στον οποίον οι εκδηλώσεις που υπαγορεύει ο ανώτερος εαυτός κυριαρχούν απέναντι των εκδηλώσεων του κατώτερου εαυτού.

Η αποζάληψη και κυριαρχία του ανώτερου εαυτού είναι το πρώτο βήμα εκείνου που λαχταρά για μια πληρέστερη ζωή. Δεν είναι βέβαια δυνατόν να την επιτύχει από τη μια στιγμή στην άλλη. Η επιτυχία θα είναι αποτέλεσμα μακράς προσπάθειας και οδυνηρών δοκιμασιών. Αλλά οι δυνατότητες της επιτυχίας υπάρχουν. Απορρέουν από τις θείες δυνάμεις του ανώτερου εαυτού μας. Πρέπει να αποκαλύψουμε τις θείες δυνάμεις μας, να τις αφυπνίσουμε, να τους δώσουμε το προβάδισμα. Εξ άλλου, να περιορίσουμε τις κτηνώδεις τάσεις μας να τις δεσμεύσουμε, να τις εξαφανίσουμε. Και τότε, ταυτίζοντας την ύπαρξή μας προς τον ευγενέστερον εαυτόν μας, θα εκδηλώσουμε πνευματικώτερες τάσεις, θα οδυσώμε για να γίνουμε πραγματικά ελεύθεροι, ουσιαστικά χρήσιμοι στους άλλους, ευδαίμονες και θείοι. Τότε μόνον θα γίνουμε πραγματικοί Άνθρωποι.

Η μελέτη του δρόμου προς τον ευγενέστερον εαυτόν μας πρέπει να μας απασχολήσει με πρωταρχικόν ενδιαφέρον αν θέλωμε να επιτύχωμε μια πληρέστερη ζωή.

Το Δελφικό ρητό «Γνώθι σαυτόν» θα είναι πάντοτε η αφετηρία μας. Ο άνθρωπος οφείλει να γνωρίση τον εαυτό του, να λάβη επίγνωση της αληθινής υποστάσεώς του, για να μπορέση να εννοήση τους συνάνθρώπους του και να τους αγαπήση.

Εξετάζοντας τον άνθρωπο στην πραγματική του υπόσταση, θα καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι είναι καθαρό πνεῦμα, ψυχή ή νους (λίγο ενδιαφέρει η ονομασία), που εκδηλώνεται στον φυσικό κόσμο με τρία ὄργανα. Με τὸ σῶμα, με τὸ θυμικό, με τὴ σκέψη. Με τὸ σῶμα ενεργεῖ και δέχεται τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς, (βλέπει, ἀκούει, αισθάνεται πόνο ἢ ἡδονή, ζέστη ἢ κρύο, πείνα, δίψα, σεξουαλική ἀνάγκη, ζούραση). Με τὸ θυμικό - που οἱ ἀποζηρψισταὶ πνευματισταὶ και Θεόσοφοι τὸ ονομάζουσι «αστρικὸ σῶμα» - δέχεται τοὺς συναισθηματικοὺς ἐρεθισμοὺς και ἀναπτύσσει τὴς ἐπιθυμίες (συμπαθεί, ἀντιπαθεί, ἀγαπά, φθονεῖ, μισεῖ, υπερηφανεύεται, φοβεῖται, ἀφοσιώνεται). Με τὴ σκέψη - που οἱ ἀποζηρψισταὶ τὴν

ονομάζουν «νοητικό σώμα» - δέχεται τους νοητικούς ερεθισμούς, συγκρίνει, σκέπτεται, ενθυμείται, προβαίνει σε συλλογισμούς, λύνει προβλήματα, ανταλλάσσει ιδέες, επεξεργάζεται ηθικές έννοιες.

Αυτά τα τρία όργανα εκδηλώσεως του πνεύματος ή ψυχής στον σινηθισμένο άνθρωπο δεν είναι ούτε ανεπτυγμένα, ούτε εναρμονισμένα. Και τότε ο άνθρωπος άγεται και φέρεται, άλλοτε από τις ανάγκες του σώματος, άλλοτε από τις παρορμήσεις του θυμικού, και σπανιότατα από τις υπαγορεύσεις της σκέψεως.

Τοιοιτοτρόπος ο άνθρωπος κυριαρχείται από τις αποκτημένες σινηθειες του σώματός του, από τα κυμαινόμενα πάθη του, από τον καθιερωμένον τρόπο υποτυπώδους λειτουργίας της σκέψεώς του. Έτσι όμως, ο άνθρωπος δεν είναι κύριος του εαυτού του. Είναι άβουλον όργανον των σινηθειών του και των παθών του. Δεν είναι ελεύθερος ούτε και ενάρετος. Σ' έναν τέτοιον άνθρωπο οι απαιτήσεις του σώματος, οι παρορμήσεις του θυμικού και οι υπαγορεύσεις της διανοίας σινηθέστατα αλληλοσυγκρούονται και ο άνθρωπος παραπαίει, μη γνωρίζοντας ποιον δρόμο ν' ακολουθήση.

Αλλ' ο φωτισμένος άνθρωπος θα κάνει κάθε φορά την ορθή επιλογή, εκλέγοντας εκείνο που ικανοποιεί τον πραγματικό, τον ανώτερον εαυτόν του, τον εν εαυτώ «Θεϊόν Άνθρωπον», του οποίου όργανα εκδηλώσεως στον φυσικό κόσμιο είναι το φυσικό σώμα, το θυμικό και η σκέψη. Ο φωτισμένος άνθρωπος δεν θα φροντίση τόσο να ικανοποιήση τις ανάγκες των οργάνων, όσο τις ανάγκες του «Θεϊού Όντος», το οποίο εξυπηρετείται δια των οργάνων.

Αυτό δεν σημαίνει ότι θα παραμελήση το φυσικό σώμα ή θα καταστρέψη το θυμικό ή θα περιφρονήση τη σκέψη, αλλά ότι θα δώση σε καθένα απ' αυτά τα όργανα την πρόπουσα σημασία και προσοχή, ώστε να επιτύχη την ισοστάθμιση και αρμονική συνεργασία σκέψεως, θυμικού και σώματος, για την εξυπηρέτηση του ανώτερου, του ευγενέστερου εαυτού.

Δεν πρόκειται, σινεπώς, να περιφρονηθή το φυσικό σώμα και οι φυσιολογικές του λειτουργίες, που πρέπει να ικανοποιούνται λογικά σύμφωνα με τη σοφή επιταγή της Φύσεως. Η καθαριότης του σώματος, η γυμναστική, η φυσιολογική εγκράτεια, η καθαρή τροφή, η νόμιμη ικανοποίηση των σεξουαλικών αναγκών, η φροντίδα για την τήρηση της υγιεινής του σώματος είναι πρωταρχικές υποχρεώσεις του φωτισμένου ανθρώπου. Είναι σφαλερή η αντιφυσιολογική αντίληψη της παραμελήσεως του σώματος χάριν της ψυχής, διότι η ψυχή όχι μόνον δεν βλέπεται από ένα γερό σώμα, αλλ' απεναντίας ωφελείται. Οι αρχαίοι Έλληνες σωστά έλεγαν «Νους υγιής εν

σώματι υγιεί». Είναι εντελώς διαφορετικό πράγμα ο περιορισμός των αναγκών του σώματος στα απαραίτητα, με την αποβολή των περιττών, τα οποία σιγήθως απορροφούν τη ζωτικότητα των περισσότερων ανθρώπων και δημιουργούν τη δυστυχία τους.

Δεν πρόκειται, επίσης να καταπνιγούν οι επιθυμίες και τα συναισθήματα, που αποτελούν τις λειτουργίες του θυμικού. Είναι αντιφυσιολογικό να καταπνίγονται οι επιθυμίες, να σιγά ο συναισθηματικός κόσμος. Πρόκειται και εδώ περί τραγικής παρεξηγήσεως της ασκητικής ιδέας. Αλλοίμονο στον άνθρωπο που δεν δονείται το θυμικό του από συναισθήματα και επιθυμίες. Αλλά πρέπει να γίνη η απαραίτητη κάθαρση των συναισθημάτων και επιθυμιών. Να σιγάσουν, τα ταπεινά, να αποβληθούν τα ολέθρια, να εξαφανισθούν τα ακάθαρτα. Να ενισχυθούν τα καθαρά, να πολλαπλασιασθούν τα υψηλά και ωραία. Αυτή είναι η κάθαρση της ψυχής.

Επίσης η σκέψη πρέπει να ασκηθή, ώστε να λειτουργή φυσιολογικά καθαρά, ελεύθερα. Να αποβληθούν οι ψευδείς πίστεις, να σταματήσει η μισαλλοδοξία, να σιγάσουν οι φανατισμοί. Η σκέψη να λειτουργή ομαλά, ανεπηρέαστα, χωρίς δεισιδαιμονίες, χωρίς παρωπίδες, χωρίς προκαταλήψεις, με διαύγεια, με αγάπη, με ελευθερία. Τότε το διανοητικό συμπέρασμα θα είναι αβριβές, θα είναι καλοζυγισμένο, θα είναι αληθινό. Αυτή είναι η προαγωγή της σκέψεως.

Αποτελούν, λοιπόν, πολύτιμα όργανα του ανθρώπου, τόσο το φυσικό του σώμα, όσο και το θυμικό, όσο και η σκέψη. Διότι είναι απαραίτητο να λειτουργούν και τα τρία κατά τρόπο τέλει, για να εκφρασθή μ' αυτά ελεύθερα το πνεύμα, ψυχή ή νους, δηλαδή ο πραγματικός Άνθρωπος. Θα είναι, λοιπόν, λάθος να ταυτίσουμε τον Άνθρωπο με το ένα μόνον από τα όργανα της εκδηλώσεώς του στον φυσικό κόσμο. Δηλαδή να ανιξήσουμε την προσήλωσή του στο φυσικό σώμα, όπως έκαναν οι Ρωμαίοι κατά τους χρόνους της παρακμής (και σε αντίδραση επήλθε η άλλη εξείνη αθλιότης του αντιφυσιολογικού ασκητισμού των Αιγυπτίων αναχωρητών). Ή να ανιξήσουμε την προσήλωση στον συναισθηματισμό, μακριά από κάθε επαφή με τον ρεαλισμό του φυσικού κόσμου. Ή να ανιξήσουμε την προσήλωση στη διάνοηση, καθιστάμενοι άκαρδοι και σκληροί προς τους συνανθρώπους μας, αποβάλλοντας τον πλούτο του συναισθηματικού κόσμου.

Η ορθή διαγωγή είναι η ισοστάθμιση και το μέτρο, που επιτυγχάνονται με τον καθαρό Λόγο και τη διάκριση, δηλαδή με την ικανότητα της ορθής κρίσεως σε κάθε περίπτωση συγκρούσεως σκέψεως - επιθυμίας - πράξεως. Διότι πρέπει ν' αποκτήσουμε την ικανότη-

τα - όπως γράφει ο Κρισναμούρτι στο πρώτο του βιβλίο «Στα πόδια του Διδασκάλου» - να διακρίνουμε αδιάστατα ανάμεσα στο απαιτηλό και στο αληθινό, ανάμεσα στο ασήμαντο και στο σημαντικό, ανάμεσα στο πρόσκαιρο και στο αιώνιο. Και με την ορθή διάκριση να προβαίνουμε κάθε φορά στην κατάλληλη εκλογή.

Να γνωρίσουμε, λοιπόν, τον εαυτό μας είναι το πρώτο βήμα για μια πληρέστερη ζωή. Διότι αν δεν γνωρίσει ο άνθρωπος τον εαυτό του, αν δεν αποκτήσει επίγνωση των ατελειών και των σφαλμάτων του, πώς είναι δυνατόν να αναλάβει τη διόρθωσή τους με τον πρόπονο τρόπον; Πώς είναι δυνατόν να αρχίσει τη λάξευση του εαυτού του; Πώς είναι δυνατόν να αναγεννηθεί σε μια καινούργια ζωή; Πώς είναι δυνατόν να ανανεωθεί; Και είναι τόσο χρήσιμο και ωραίο να αποκτήσει κανείς την ικανότητα της συνεχούς ανανεώσεως!

Χρειάζεται όμως άγρυπνη προσοχή, γιατί κερδοσκοπεί ο κίνδυνος του πνευματικού εγωισμού, ο κίνδυνος της υπερηφανείας. Όταν ο άνθρωπος αφυπνισθεί από την δουλεία των παθών και των έξεων και αρχίσει μια προσπάθεια βελτιώσεως του εαυτού του, αντιμετωπίζει το ολίσθημα της αυταρεσχείας. Ικανοποιημένος από τον εαυτό του, ζητεί επαίνους και επιδιώκει αναγνώριση της αρετής του. Αισθάνεται τον εαυτό του ανώτερον από τους συνανθρώπους του. Αυτός είναι ο πνευματικός εγωισμός. Βελτίωση όμως του εαυτού, που οδηγεί σε μια τέτοια ανόητη αυταρέσκεια, δεν είναι πραγματική βελτίωση. Κανένας δεν είναι σε θέση να γνωρίζει τον βαθμό εξέλιξής της ψυχής του άλλου. Ούτε και της δικής του. Η εκτίμησή του με τα ανθρώπινα μέτρα και σταθμά είναι αδύνατη. Γι' αυτό, ο αλληλοσεβασμός είναι απαραίτητος, ο σεβασμός προς φαινομενικώς ανωτέρους και κατωτέρους, ο σεβασμός προς όλους. Και η ταπεινοφροσύνη δείχνει σοφία. Ο σοφώτερος είναι ο ταπεινότερος όλων...

Εξ άλλου, ο άνθρωπος, στην προσπάθειά του να βελτιώσει τον εαυτό του, πρέπει να έχει ξεκαθαρισμένη την αντίληψη ότι δεν κάνει τίποτα περισσότερο από το καθήκον του. Ένα καθήκον που δεν επιβάλλεται εξωτερικά, αλλ' απορρέει από την εσωτερική του ύπαρξη και αποτελεί φυσική και αβίαστη παρότρυνση του εσωτερικού του κόσμου. Πραγματικά ο άνθρωπος βελτιώνεται όχι όταν καταβάλλει βεβιασμένη προσπάθεια - αυτή είναι μια εξωτερική, πρόσκαιρη και αβιάθης βελτίωση, που λίγο απέχει από την υποκρισία - αλλ' όταν η βελτίωση επέρχεται κατόπιν εσωτερικής, αβίαστης επιταγής. Όταν αυτό γίνεται κατά τρόπο φυσικό και αυθόρμητο, από εσωτερική ανάγκη, όπως ανθίζει το λουλούδι και ωριμάζει ο καρπός. Τότε ο άνθρωπος δεν περιμένει ανταμοιβή, δεν επιζητεί

ποτέ, όσο κι' αν προσπαθήσουν οι άλλοι να του την αποδείξουν με τη λογική.

Αφού, λοιπόν, ο άνθρωπος μελετήσει και γνωρίσει τον εαυτό του, και γίνη κύριος των οργάνων της εκδηλώσεώς του στον φυσικό κόσμο, δηλαδή κύριος των πράξεών του, κύριος των επιθυμιών και των συναισθημάτων του, κύριος των σκέψεών του, οφείλει να προσπελάση προς τον ανώτερον εαυτόν του. Ποιος πρέπει να είναι γι' αυτό ο οπλισμός του; Ποια τα εφόδιά του; ένα απαιτείται, αλλά βασικό. Τα άλλα όλα ακολουθούν και αναγκαιότητα. Το ένα αυτό το βασικό, είναι η Αγάπη. Το δίδαξε εδώ και δυο χιλιάδες χρόνια στην Παλαιστήνη ο «Υιός του Ανθρώπου», που είχε βρή Αυτός τον ανώτερον Εαυτόν Του και είχε ταυτισθή με Αυτόν, καθώς το διεκήρυξε: «Εγώ και ο Πατήρ μου εν εομέν». Συνώψισε την διδασκαλία του στην Αγάπη. Σ' αυτήν καταλήγουν, όπως οι ορειβάτες στην υψηλότερη κορυφή του βουνού, όλοι όσοι ανεβαίνουν στις ψηλές κορυφές της αληθινής φιλοσοφίας.

Αλλά τί εννοούμε όταν λέμε «Αγάπη»; Εννοούμε την Αγάπη στην πιο καθαρή μορφή της, αναπόκριτη και ανιδιοτελή, χωρίς επιθυμία ανταποδόσεως, αμόλυντη από κάθε εγωϊστικό χρώμα, απρόσωπη, πηγαία σαν το τρεχούμενο νερό μιας πηγής του βουνού, που ν' απευθύνεται προς όλα τα όντα, επί δικαίους και αδίκους, επί αγαθούς και πονηρούς, επί ομοφρονούντας και αντιφρονούντας, χωρίς διαταγμούς, χωρίς εξαιρέσεις, χωρίς διακρίσεις. Την Αγάπη που ανθίζει, απλή και ωραία, σαν το λουλούδι γάτω από τη ξεστasia του ήλιου και που σαν τον ήλιο λάμπει, δημοκρατική και ζωογόνα, την Αγάπη όπως την περιγράφει ο Παύλος προς Κορινθίους.

Όποιος αγαπά, δεν μπορεί να είναι σκληρός. Η σκληρότης είναι η άρνηση του βασικού νόμου του Σύμπαντος, που είναι η Αγάπη. Είναι η βασική κακία, διότι είναι έγκλημα εναντίον της Αγάπης. Εν τούτοις όλοι εμείς που μιλάμε τόσο πολύ για την Αγάπη, είμαστε καθημερινώς σκληροί προς τους συνανθρώπους μας. Άλλοτε συνειδητά και άλλοτε ασυνείδητα, επειδή έτσι το έχουμε συνηθίσει, επειδή έτσι είναι καθιερωμένο να γίνεται, επειδή τέτοιος, είναι ο πολιτισμός μας. Ένας πολιτισμός ασυνεπής προς τον εαυτό του και αποπνικτικός για την ψυχή του ανθρώπου. Ένας πολιτισμός που βασίζεται στον ανταγωνισμό και στην επιζήτηση του ισχυροτέρου, αντί να βασίζεται στην αδελφική συνεργασία και στην Αγάπη. Αλλά ένα τόσο σοβαρό έγκλημα, όπως είναι η σκληρότης, δεν παύει να είναι έγκλημα επειδή το διαπράττουν πολλοί. Ο νόμος της ανταποδόσεως δεν θα συγχωρήση κανέναν. Η Νέμεσις θα λειτουργήσει για όλες τις

περιπτώσεις. Η Φύση τιμωρεί όσους παραβαίνουν τους νόμους της. Και η Αγάπη είναι φυσικός νόμος. Αν πραγματικά θέλουμε να υπηρετήσουμε την Αγάπη, όχι μόνον με λόγια, αλλά και με έργα, αν πραγματικά θέλουμε να εξασκήσουμε την Αγάπη, πρέπει να υφωθούμε επάνω από τις συνθήκες της επιλογής μας, του τόπου μας και της διαμορφώσεως του πολιτισμού μας. Να προθυμοποιηθούμε να προσέξουμε τον πόνο των συνανθρώπων μας και να μην αποστρέψουμε το πρόσωπο από τις πληγές τους.

Συνεχώς εγκληματούμε κατά της Αγάπης, με ελαφρή συνείδηση, με ασύγγνωστη επιπολαιότητα. Ας προσέξουμε πόσο είμαστε σκληροί στον πόνο των συνανθρώπων μας. Ας προσέξουμε πόσον είμαστε αδιάφοροι στα δυστηχήματά τους. Ας προσέξουμε πόσον είμαστε βαρύνκοοι στην κραυγή της δυστηχίας τους. Ας προσέξουμε μήπως από επιπολαιότητα ρίχνουμε καιτερό λάδι στις πληγές τους, μήπως είμαστε εμείς εκείνοι που τους πληγώνουμε. Ας προσέξουμε στις συνέπειες των σκέψεών μας και επιθυμιών μας, των πράξεών μας και παραλείψεων «Πη παρέβην: Τι δ' έρεξα: Τι μοι δέον ουκ ετελέσθη;» Ας προσέξουμε περισσότερο τη συμπεριφορά μας προς όλους. Διότι η ανθρωπότης είναι ενιαία. Και ό,τι κάνουμε σε έναν, το κάνουμε σε όλους, το κάνουμε στον ίδιο τον εαυτό μας. Κανείς δεν μπορεί να οικοδομήσει την ευτυχία του, όταν αυτή θίγει την ευτυχία των άλλων.

Και αφού εξετάσουμε τη συμπεριφορά μας προς τους ανθρώπους, ας στρέψουμε για λίγο την προσοχή μας και προς τους νεότερους αδελφούς μας, τα ζώα.

Ας σκεφθούμε πόσον υποφέρουν από την ασυλλόγιστη σκληρότητα των ανθρώπων. Πόσα σφάζονται καθημερινώς για να καταβροχθίσουμε τις σάρκες τους, εμείς οι πολιτισμένοι που επάγαμε από πολλά χρόνια να θυσιάζουμε ζώα στους θεούς. Τα θυσιάζουμε στη λαίμαργία μας. Και τι να πούμε για τη βάρβαρη εκείνη διασκέδαση του κυνηγιού και του ψαρέματος;

Τα εγκλήματα της σκληρότητας, τα εγκλήματα εναντίον της αγάπης δεν είναι σπάνια γύρω μας και μέσα στην ψυχή μας. Πρέπει να είμαστε άγρυπνοι και προσεχτικοί για να τα αποφεύγουμε, όσο μας είναι αυτό δυνατόν.

Ο δρόμος προς τον ανώτερον εαυτόν δεν είναι στρωμένος με ρόδα. Ο Ησίοδος γράφει: «Πολύ λίγο στοιχίζει το κακό. Ο δρόμος προς αυτό είναι εύκολος. Αλλά για το δρόμο της αρετής οι θεοί εξήτησαν τον ιδρώτα. Ο δρόμος προς την αρετή είναι απότομος, η προσέγγιση δύσκολη και αποθαρρυντική. Άλλ' όσο ανεβαίνουμε, τόσο

εξομαλύνεται ο δρόμος μας». Και ο Χριστός είπε: «Στενή η πύλη και τεθλιμμένη η οδός η άγουσα προς την ζωήν».

Χρειάζεται, λοιπόν, αδιάκοπη προσπάθεια. Χρειάζεται καθαρισμός και απαλλαγή από τις κακές συνήθειες του παρελθόντος. Χρειάζεται ενδοσκόπηση και αυτογνωσία. Χρειάζεται εξαγνισμός προθέσεων, επιθυμιών και σκέψεων. Χρειάζεται άγρυπνη προσοχή και ορθή διαγωγή. Χρειάζεται προ πάντων Αγάπη. Διότι η πραγματική ζωή είναι η ζωή η πλημμυρισμένη από Αγάπη. Η αγάπη είναι εκείνη που θεμελιώνει την αδελφότητα, που πραγματοποιεί την ενότητα. Την αδελφότητα και την ενότητα των ανθρώπων όλης της Γης.

Ποιος μπορεί ν' αρνηθή ότι μια τέτοια ζωή δεν είναι μια πληρέστερη ζωή;

Ζούμε σήμερα σε μια δύσκολη εποχή. Στον πνευματικό τομέα βασιλεύει το χάος. Η ανθρωπότητα αντιμετωπίζει μια φοβερή κρίση. Ο μηχανικός πολιτισμός - σαν δύναμη του ολέθρου που ξέφυγε από τα χέρια μαθητευόμενου μάγου - μας οδηγεί σε αδιέξοδο. Η διασπαση του ατόμου έγινε φόβητρο, που απειλεί να καταστρέψει τη Γη, αντί να διευκολύνει τη διαβίωση των ανθρώπων επάνω σ' αυτήν. Πρέπει, λοιπόν, ν' απελπισθούμε για το μέλλον του κόσμου; Πρέπει να πιστέψουμε ότι το πνεύμα της βίας, της μισαλλοδοξίας και του φανατισμού, το πνεύμα του εγωισμού, της σκληρότητας και της απληστίας θα βασιλεύουν για πάντα στον πλανήτη μας; Όχι. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να ξαναγυρίσει στο ζήνθος. Όλη η σημερινή αναταραχή δεν μπορεί παρά να είναι μεταβατική. Η αντίδραση της καλωσύνης θα επέλθει. Ο σημερινός ανταγωνισμός για επιζήτηση και επιβολή θα αντικατασταθή κάποτε από τάση συνεργασίας σε έργα πολιτισμού. Το πνεύμα της αδελφότητας, που σήμερα δεν απαντάται παρά σε ελάχιστους, δεν μπορεί παρά ν' αναπτυχθή κάποτε σε μεγάλο ποσοστό των ανθρώπων. Τότε θα πραγματοποιηθή η ενότης της ανθρωπότητας, που θ' αντικαταστήσει το σημερινό πνεύμα της απομονώσεως και του ατομισμού. Θα οικοδομηθή μια καινούργια ζωή, που θα βασίζεται στην Αγάπη. Οι Άνθρωποι θα συνεργάζονται με πνεύμα αγιότητας και αδελφότητας.

Ποιος μπορεί ν' αρνηθή ότι μια τέτοια ζωή δεν θα είναι μια ευγενέστερη ζωή, μια πληρέστερη ζωή; Και τί μας εμποδίζει να την οικοδομήσουμε από τώρα, να την οικοδομήσουμε αμέσως μέσα στην ψυχή μας και στο πνεύμα μας, αλλά ακόμη και στις πράξεις μας, κατά το μέτρον του δυνατού;

Πιθανόν μεριζοί να τη θεωρούν ουτοπία. Πιθανόν και να είναι. Αλλά υπάρχει στη ζωή τίποτα σταθερότερο από την πίστη σε μια

ωραία οντοπία; Και δεν είναι πραγματικά η «οντοπία» της αδελφότητας και της ενότητας των ανθρώπων αφθάστων ωραιότητος;

Ποιός μπορεί να αρνηθή ότι η ζωή της Ενότητας και της Ειρήνης, της Αγάπης και της Αδελφουσύνης, είναι μια πληρέστερη ζωή; Και ποιος μπορεί ν' αρνηθή τη μισρή συμβολή του για την θεμελίωση μιας τέτοιας ζωής;

ΛΟΓΟΙ ΣΟΦΟΙ

Ο Πυθαγόρας συμβούλενε προ πάντων να λείπει ο άνθρωπος την αλήθεια γιατί αυτό και μόνο μπορεί να κάνει τους ανθρώπους σχεδόν όμοιους με τους θεούς, αφού και ο Θεός μοιάζει κατά το σώμα με φως, κατά δε την ψυχή με την αλήθεια.

Πυθαγόριον (Πυθαγόρου βίος, 41)

Η αγάπη χορηγεί την χάρι της προφητείας, η αγάπη παρέχει την δύναμη της θαυματουργίας, η αγάπη είναι η άβυσσος της θείας ελλάμψεως (φωτισμού) η αγάπη είναι η πηγή του θεϊκού πυρός.

Ιωάννη του Σιναΐτη («Κλίμαξ», Α, 18)

Φιλοσοφία χωρίς Καρδιά και Πίστη χωρίς Νου, είναι αφηρημένες έννοιες, έξω από την αληθινή Ζωή και Ύπαρξη.

Χάιμαν Γιόχαν 1730 - 1788. Γερμανός φιλόσοφος.

(Από το βιβλίο: Δ. Σολωμού, «Απαντα» εκδ. επιμ. Ζαζύνθου, 1977, σελ. 113)

Συμβουλή του Πυθαγόρα: Να μην τρως την καρδιά σου (να έχεις μέτρο στις στενοχώριες)

«Μη καρδίαν εσθίειν»

Πυθαγόριος (Πυθαγόρου βίος, 42)

Άνθρωπε, βοήθησε τον εαυτό σου μονάχος σου.

Φράση που έγραψε ο Μπετόβεν σε μια παρτιτούρα. (Ρομάν Ρολάν,

«Μπετόβεν», εκδ. Γκοβόστη, σελ. 150)

Ταχύτερον σκληρύνεται η καρδιά του ανθρώπου εν τω πλούτῳ, ἢ εν ὧν εν τῷ βράζοντι ὕδατι. *(Διατηρούμε τη γλώσσα της εποχής)*

Από το περιοδικόν «Εστία», 6/11/1883 Δεν αναφέρεται ποίος το είπε)

Αυτός που θέλει να ομιλεί για την αγάπη, είναι σαν να επιχειρεί να ομιλεί για τον ίδιο το Θεό.

Ιωάννη του Σιναΐτη («Κλίμαξ», Α. 2)

Μη σπαταλάς το δώρο της αγάπης το αζριβό

Μη σπαταλάς, δεν είν' η αγάπη
τόσο φτηνή, να τη σκορπά η λαγνεία.

Βασίλη Ρώτα («Βραδυνό τραγούδι», Αθήνα 1974, σελ. 31)

Όποιος δεν έχει υπομονή τι πτώχεια που την έχει!

Σαΐξπηρ (περιοδ. «Εστία», 20/11/1883)

Τα πλούτη δίχως αρετή, κακός σύντροφος είναι.

Σαλφούς (ΜΕΑΗ, 92)

«Ο πλούτος άνευ αρετάς ουκ ασίγητος πάροικος»

Όταν κάνουμε ό,τι μπορούμε, κάνουμε ό,τι πρέπει

Λαϊκή παροιμία

Η ΑΚΡΕΟΦΑΓΙΑ

Του αείμνηστου Αιδάσκαλου Αντώνιου Αδριανόπουλου

Η διαστροφή των οδόντων και του πεπτικού συστήματος καθώς και του όλου σώματος του ανθρώπου, εξ' όλων των λοιπών επί Γης ζώων ομοιάζει περισσότερο προς τα πιθηκοειδή. Όλα αυτά τα ζώα είναι καρποφάγα. Τούτο και μόνον θα ηδύνατο να μας πείση, ότι και ο άνθρωπος είναι φύσει ζώον καρποφάγον. Λέγουν, ότι ο άνθρωπος είναι ζώον παμφάγον, προσομοιάζων ως προς τούτο προς τον χοίρον, τον οικόσιτον όμως, διότι και ο αγριόχοιρος είναι ζώον καρποφάγον, τρεφόμενον αποζλεισιτικώς από βλάανους της δρυός και της οξύας, ρύζας και άλλας φασιτάς ουσίας εις τα δάση και από δημητριακά και κηπουρικά είδη, όταν εμπίση εις καλλιερ-

γνημένες εκτάσεις. Όστε και η αντίληψις αυτή είναι εσφαλμένη.

Αλλά και το ανθρώπινον συναίσθημα και το σοφόν ένστιχτον ωθεί τον άνθρωπον να ορέγεται περισσότερον τας οπώρας και τους καρπούς της Γης. Η δε χοροφαγία κατέστη έξις κακή και βλαβερά όπως και όλα αι άλλα έξεις, ως το κάπνισμα, τα οινόπνευματώδη ποτά και λοιπά, εκ της ανάγκης που ευρέθη ο άνθρωπος εις χώρας αγόνους, εις τας οποίας έλειπαν τα οπωροφόρα δέντρα, τα σιτηρά και τα ζηπουρικά είδη, πριν να γνωρίση ο άνθρωπος την καλλιέργειαν της Γης (...)

Η σοφία των αρχαίων Ελλήνων εθεώρησεν ως μέγιστον ενεργέτημα δια τον άνθρωπον την υπό της θεάς Δημητρος (της Γης Μηρός), της Φύσεως δηλαδή, διδασκαλίαν της καλλιέργειας του σίτου «δια το μη θηριωδώς ξην» (Ισοκράτους Πανηγυρισμός), διότι φαίνεται και κατ' αυτούς η σαροφαγία εθεωρείτο θηριωδία, ως φυσική δε τροφή του ανθρώπου η χοροφαγία, η οποία εξημερώνει τα ήθη, εκ της οποίας εξημερώσεως προκύπτει ο πολιτισμός.

Η τροφή δεν είναι απλώς ζήτημα ορέξεως, αλλά εξ' αυτής σπουδαιότατα επηρεάζεται η κατάσταση του οργανισμού μας. Επειδή δε κάθε ενέργεια, είτε σωματική, είτε πνευματική συντελείται μέσω του οργανισμού, επόμενον είναι, ότι κάθε βλάβη επιφερομένη δια της κακής διαίτης εις τον οργανισμό μας, έχει τον αντίκτυπόν της και επί των πνευματικών μας δυνάμεων και ενεργειών.

Είναι λοιπόν το ζήτημα της τροφής όχι μόνον ζήτημα υγείας και ευρωστίας σωματικής, αλλά και ζήτημα πνευματικών και κοινωνικών, ενδιαφέρον και το άτομον και το ανθρώπινον είδος. Εξασθενούντος του οργανισμού, το πνεύμα δεν δύναται να δράση, εξασθενεί και η θέλησις και η νοητιζότης και όλα αι ψυχικά λειτουργία.

Αντιθέτως προς τούτο κάθε τελειοποίησις της οργανικής φύσεως αναγκαίως επιφέρει την ανύψωσιν του ψυχικού σθένους και του πνευματικού και του ηθικού του ανθρώπου επιτέδον, διότι αυτός αποκτά εν τοιαύτη περιπτώσει τελειότερον μέσον εκδηλώσεως και συνεπώς τελειότερα είναι και αι ενέργεια αυτού. Συμφέρον λοιπόν είναι δι' ένα εξαστον από εμάς και καθήκον απέναντι του είδους, να προσαρμοσώμεν την διαίταν ημών προς την φύσιν μας εξημενίζοντες το σύστημα της διαίτης μας (...)

Η διέγερσις του νευρικού συστήματος εκ της χοροφαγίας έχει ως αποτέλεσμα την προϊούσαν αποχαίνωσιν, έννεκα της οποίας χαλαρούνται αι νοητικά λειτουργία και επέρχεται πνευματική κατάρπωσις. Παύει πλέον η ικανότης προς αυτοκυριαρχίαν δια της οποίας

διατηρείται η ισορροπία των ηθικών δυνάμεων του ανθρώπου, καθίσταται αυτός ευερεθίστος, βίαιος και εκδηλούνται υπ' αυτού αντιπαθητικά συναισθήματα, τα οποία φέρουν το άτομον εις πλήρη ηθικήν εξάρθρωσιν.

Εις χώρας, εις τας οποίας επικρατοῦν η ακρεοφαγία και η λιτότης, τα άτομα παρουσιάζουν σταθερότητα υγείας και μακροβιότητα. Ο ακρεοφάγος αποκτά ηρεμίαν σώματος και πνεύματος, ο εγγεφαλός του λειτουργεί φυσιολογικῶς και ούτω το λογικόν μένον ανεπηρέαστον λειτουργεί ελευθέρως· εκτός τούτου η ακρεοφαγία συνδύζεται πάντοτε προς την λιτότητα και δεν παρασύρει προς την γαστριμαργίαν.

Η κρεοφαγία συνεπάγεται αδικαιολόγητον σκληρότητα προς τα ζῶα, των οποίων η σὰρξ όχι μόνον δεν είναι εις ἡμᾶς απαραίτητος, ἀλλ' εἶναι και επιβλαβής. Συνελπώς ουδέν δικαιολογεί την σκληρότητα αὐτήν του ανθρώπου, διότι και τα ζῶα ἔχουν τα αὐτὰ με εμᾶς δικαιώματα ἐπὶ της ζωῆς. Εἶναι βέβαιον, ὅτι, εἴαν ἕκαστος ἀπὸ εμᾶς υποχρεούτο να σφάζῃ ὁ ἴδιος τα ζῶα, των οποίων την σάρκα χρησιμοποιεῖ ὡς τροφήν, ὅλοι εκτὸς ελαχίστων, οἱ οποίοι ἔχουν πεπωρωμένον το συναισθημα, θα ἐπρωτίμων να στερηθοῖν το κρέας, παρὰ να παρασχευάζουν ἰδιοχείρως τροφήν αἰμόφαρτον.

Η ευκολία ὁμως, με την οποίαν δυνάμεθα να προμηθευόμεθα κρέας εκ των κρεοπωλείων, και η συνήθεια, διασπρέφουν τα ευγενή συναισθήματα της ανθρωπίνης καρδιάς τόσων, ὥστε ἕκαστος δεν διαβλέπει πλέον το σφαζόμενον ζῶον, ἀλλὰ μόνον τροφήν, την οποίαν θεωρεῖ αναγκαίαν δι' αὐτόν. Ἐτσι συνηθίσαμε και εις την απανθρωπίαν. Το ψάρευμα και το κυνήγι θεωροῦνται ὡς ὁπορ. Αἰσθανόμεθα ευχάριστον ικανοποίησιν, ὅταν σκοτώνωμεν ἕνα ἀγρίμι ἢ ἕνα ποινί ἢ ὅταν βγάλωμεν ἕνα ψάρι ἀπὸ το φασικό του περιβάλλον και το βλέπομεν να σπαράξῃ μπροστά μας. Δεν αποτελεῖ τούτο ψυχικήν πόρωσιν.

Οἱ ἀπέχοντες συστηματικῶς της κρεοφαγίας, οἱ αποδοκιμάζοντες την σφαγὴν των ζῶων και θεωροῦντες αὐτήν ἀδίκον και βάρβαρον, ἀσφαλῶς θα καταλήξουν, ὅτι εἶναι ἀκόμη περισσότερον βάρβαρον και ἀγριον να φονεύουν ἕνα ἄνθρωπον ἢ να κηρύξουν ἕνα πόλεμον, ὁ οποίος θα στοιχήσῃ την ζωὴν εις μυριάδας υπάρξεων εκ των ζωπιζωτέρων. Καθήκον λοιπόν ἔχομεν να εξευγενίσωμεν το σύστημα της διαίτης μας και να καταργήσωμεν την κρεοφαγίαν, διότι εκ τούτου πλην ἄλλων ατομικῶν ωφελημάτων προσδίδομεν περισσότεραν ἀξίαν εις την καθόλου ζωὴν, προς την οποίαν οφείλομεν σεβασμόν, και περισσότεραν ευγένειαν εις τα συναισθήματά

μας και συντελούμεν ούτω και εις την εξέλιξιν και ευδαιμονίαν του ανθρωπίνου είδους.

(Από το βιβλίο του «Ο άνθρωπος και η ζωή», Αθήνα 1950, σελ. 71 - 73)

ΟΙ ΦΥΤΟΦΑΓΟΙ

Ένα δημοσίευμα όπως δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Εστία» στις 24/2/1885

Περιεργότατο βιβλίο εξεδόθη και' αυτὰς εν Παρισίοις υπό τον τίτλον «ο ευθηνός βίος». Ο συγγραφέας του βιβλίου αυτού επιχειρεί να διδάξη την τέχνην του ζην δια δαπάνης πενήτηζοντα μόνον λεπτών την ημέραν.

Τούτο δύναται να κατορθωθή δι' υγιούς και ενωρέστου διαίτης, η οποία θέλει μας απαλλάξη πολλών ασθενειών, αι οποίαι είναι αποτέλεσμα της σννήθους παραλόγου τροφής μας· δια διαίτης, η οποία θέλει διανοΐξη νέον ορίζοντα ευδαιμονίας.

Το φάρμακον τούτο είναι απλούστατα η φυτοφαγία και ο συγγραφέας του βιβλίου κ. Tanneguy de Wogan, πρόεδρος της εν Παρισίοις Εταιρείας των φυτοφάγων.

Κατά τον εν λόγω συγγραφέα, ο άνθρωπος τρώγων κρέας ενεργεί εναντίον της φύσεως και της υγείας αυτού. Κατά την ιδιόρρυθμον χημείαν και ιατρικήν του κ. Wogan αι φυτιζαί ουσίαι περιέχουν θρεπτικωτέρας ύλας των ζωικών, αι δε φοβερώτεραι ασθένειαί πηγάζουν εκ της χρήσεως του κρέατος· εαν αι τίγρεις ηδύναντο να υποβληθούν εις δίαιταν φυτιζών ουσιών, θα μετεβάλλοντο εις ζώα των αιθουσών. Τούτο είναι έργον της πειραματιζής φυσιολογίας (...)

Πλείστοι μεγάλοι άνδρες από του Πυθαγόρα μέχρι των αναχωρητών των πρώτων χρόνων του χριστιανισμού, πραγματοποιήσαντες και συστήσαντες την φυτοφαγίαν, έφθασαν εις βαθύ γήρας. Οι Ρώσοι χωρικοί, οι Νορβηγοί και οι Ιρλανδοί, οι οποίοι τρέφονταν μόνον δια φυτών, είναι ισχυροί και ρωμαλέοι (...)

Αι ιδέαι του συγγραφέως του «ευθηνού βίου», αι οποίαι παρ' ημίν φαίνονται όλως παράδοξοι, εφαρμόζονται υπό λαού 37 εκατομμυρίων, τουτέστιν υπό των Ιαπώνων. Οι Ιάπωνες κυρίως τρέφονται υπό φυτιζών προϊόντων, εις τα οποία προστίθενται μόνον

ιχθύς. Όχι μόνον δεν τρώγουνσι κρέας, αλλά και αποστρέφονται τους κρεατοφάγους.

● πόνος του Διονύσιου Σολωμού για τη λευτεριά της Ελλάδος

Από τη νεκρολογία του Δ. Σολωμού στον περίφημο Ιταλό ποιητή Ούγο Φώσκολο (1778-1827), θερμό φιλέλληνα

Ω αθάνατο πνεύμα, στην αγάπη που είχες για όλα τα έξοχα πράγματα, σίμωσε στο θρόνο του Παντοδυνάμου, ρίζων με τα χεῖλη πάνω στο υποπόδιο των ποδιών Του· κι αν ο νόμος του Παράδεισου δεν εμποδίζει το κλάμα, παρακάλεσέ Τον, με δάκρυα και θρήνους, να στείλῃ στη γειτονική πατρίδα τη Λευτεριά.

(Από το βιβλίο «Άπαντα», Διον. Σολωμού, εκδ. επιτροπής Ζακύνθου, Αθήνα 1977 σελ. 528)

Σημείωση:

Την εποχή που μιλούσε ο Σολωμός, στην αντιζακινή Ελλάδα εξακολωνθούσε η ελληνική Επανάσταση, που την είχε τραγουδήσει με τον αθάνατό του «Ύμνο εις την Ελευθερίαν»· για τούτο, εδώ παρακαλεί ο εθνικός ποιητής την ψυχή του Φώσκολου να μεσιτεύσει στον Παντοδύναμο Θεό να δώσει τη λευτεριά «στην γειτονική πατρίδα» Ελλάδα.

Ο «Ιλιός»

Χρόνοι μακροπερπάτητοι

Χρόνοι μακροπερπάτητοι, τραχοί κι ανάντιοι δρόμοι,
Που κείνουν το κορμί σκυφτό κι αδύνατα τα πόδια·
Κι αν δεν μαράνουν της καρδιάς τη γλόχα και της γνώμης,
Χαρά στην τύχη την καλή και πόχει τέτοια χάρη.

Γιάννης Βλαχογιάννης («Άπαντα», Εταιρεία Ελλ. εκδόσεων, τόμος 5, σελ. 5)

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Τον Κώστα Γρηγοριάδη

Εάν θελήσουμε να εξετάσουμε τον άνθρωπο ως δημιουργία της ύλης και μόνον, τούτο θα είναι μέγα σφάλμα, καθ' ότι ύλη δίχως πνεύμα είναι φύση νεκρά. Το πνεύμα είναι εκείνο το οποίο δίδει την κίνηση, τη δράση και την εξέλιξη του ατόμου μέσα σ' ένα περιορισμένο περιβάλλον όπως είναι το περιβάλλον της ύλης.

Ο άνθρωπος είναι μειονεχτικός, όταν είναι σκλάβος των νόμων της φύσης και των παθών του, ενώ με την λογική και την δύναμη του πνεύματος δύναται να προχωρήσει ελεύθερος εις την κατάκτηση της εξέλιξής του.

Οι καθοριστικοί νόμοι του πνεύματος, είναι η Αγάπη, η Σοφία, και η Αλληλεγγύη, βάσει των οποίων ο άνθρωπος είναι υποχρεωμένος να προχωρεί στη ζωή του με αδελφικό αίσθημα προς τον συνάνθρωπό του, καθ' ότι κοινή είναι η καταγωγή όλων μας και ίδιος ο σκοπός.

Υποχρέωση του ανθρώπου είναι να προσφέρει τις γνώσεις και την αγάπην του στους συνανθρώπους του, ώστε και οι μη γνωρίζοντες τον τρόπον της εξέλιξης των να βοηθηθούν και να προχωρήσουν στο σωστό μονοπάτι της ζωής. Φυσικά μια τέτοια πορεία είναι εντελώς αντίθετη από την υλιστικήν πορεία της ανθρωπότητας όταν οι άνθρωποι κατά πλειοψηφία λησμονούν ότι διαφέρουν από τα άλλα ζώα τα οποία ζουν με τα ένστικτά τους.

Για να λεχθεί ότι ένας άνθρωπος είναι πολιτισμένος, πρέπει να ακολουθήσει οπωσδήποτε τους δρόμους που οδηγούν στην αγάπη και φυσικά αμέσως στην αλληλεγγύη. Η ύλη σαν μορφή έρχεται και παρέρχεται, το πνεύμα όμως και μετά τη διάλυση της ύλης παραμένει ανεπηρέαστο και παραδειγματίζει τους εναπομείνοντας στην προσωρινή επίγεια ζωή.

Η ιστορία της ανθρωπότητας είναι γεμάτη τόσο από ανώτερες πνευματικές επιδιώξεις και ενέργειες, όσο και από μαύρες σελίδες, οι οποίες είναι αντίθετες της εξέλιξης του ανθρώπου. Παρ' όλα αυτά, ο αγώνας και η συνεχής προσπάθεια των ολίγων οι οποίοι διέφυγαν σε μεγάλο ποσοστό την εξάρτησή των από την ύλη, κατόρθωσαν ώστε η ανθρωπότητα να εξελιχθεί, ασχέτως εάν αυτό δεν είναι ορατό σε μεγάλο βαθμό.

Η αποστολή του ανθρώπου και των λαών γενικότερα, είναι η κατάκτηση μιας καλλίτερης ζωής, η οποία φυσικά δεν κατακτάται

μόνο με την υπηρεσία προς την ύλη, αλλά με αγώνα για την κατάρτιση του ανηφορικού δρόμου, οποίος οδηγεί σε υψηλά πνευματικά επίπεδα. Τα πνευματικά αυτά επίπεδα θα οδηγήσουν τον άνθρωπο να εμπιστευτεί τον εαυτόν του και τον πλησίον του, να βοηθά τον συνάνθρωπό του πνευματικά και υλικά και πριν απ' όλα να αποβάλει τον εγωισμό, με σκοπό να προσφέρει όλα εκείνα τα πνευματικά οφέλη, τα οποία έχει υποχρέωση να μεταδώσει στους άλλους επ' ωφελεία της ολότητας.

Η πρόδος του ανθρώπου εξαστάται από την πνευματική του εξέλιξη και όχι από υλικά μέσα που διαθέτει δια την υλική καλοπέραση. Αντιθέτως έχει αποδειχθεί ότι η καλοπέραση είναι τροχοπέδη δια την πνευματική ανάπτυξη, διότι κάμει τον άνθρωπο μαλθακό και αδύναμο να αντιταχθεί στις ενστικτώδεις παρορμήσεις του και γενικά στις αδυναμίες του. Ο πρωτόγονος άνθρωπος είχε ως πρώτο μέλημα τον χορεσμό των πρωτόγονων ορξέξων του, δηλαδή κάτι παρόμοιο με την ενστικτώδη ζωή των ζώων.

Τόσο ο πρωτόγονος άνθρωπος όσο και το ζώο, έχουν σαν σκοπό της ζωής τους, την αυτοσυντήρηση και την διαβίωση του είδους.

Δεν μπορούμε όμως να πούμε ότι το ίδιο συμβαίνει και με τον άνθρωπο, ο οποίος έχει αναπτύξει τα πνευματικά του χαρίσματα, εφ' όσον πιστεύουμε ότι ο άνθρωπος είναι η κορωνίδα της φύσης. Ο άνθρωπος σαν ανώτερη υλική οντότητα, εμπεριέχει και πνευματικές ιδιότητες, τις οποίες εάν καλλιεργήσει κατάλληλα αποδεικνύει την διαφορά που έχει από τα ζώα και από τους άλλους συνάνθρωπους του, οι οποίοι δεν κατορθώσαν να απεγγλωβισθούν από τις αδυναμίες της ύλης και παραμένουν σχεδόν πρωτόγονοι.

Η ανθρώπινη ύπαρξη αποτελείται από το ορατό σώμα της ύλης και το αόρατο, το πνεύμα, την ψυχή.

Ο Μακροκόσμος που είναι το Σύμπαν και ο Μικροκόσμος που είναι ο άνθρωπος, αποτελούνται από τα ίδια χημικά στοιχεία, άρα υπάρχει άμεση συγγένεια της φύσης και του ανθρώπου, τούτο δε αποδεικνύει ότι δεν είναι δυνατόν ο άνθρωπος να διαχωρισθεί από την φύση διότι αυτός ο ίδιος είναι η φύση.

Παρ' όλα αυτά ο άνθρωπος σαν πνεύμα και ύλη παραμένει αζώμη άγνωστος σαν οντότητα και παρ' όλη την αλματώδη ανάπτυξη των υλικών επιστημών, δεν κατέσσει δυνατή η γνώση του εαυτού του.

Για να κατορθώσει ο άνθρωπος να γνωρίσει τον εαυτόν του, είναι υποχρεωμένος να στραφεί προς τα έσω και να ασχοληθεί επισταμένως με τον εσωτερικό του κόσμο, ώστε να προχωρήσει στα-

διακά εις την αναζήλυσή του εσωτερικού του είναι, και να προσπαθήσει να ανέβει το πνευματικό επίπεδο και να εκπολιτισθεί.

Ένα τρυφερό γράμμα του Κωστή Παλαμά προς την κόρη του

Αθήνα 7 του Απριλίου 1911

Αγαπημένη μου Ναυσικά

Έχω στο νου μου τα δυο σου τελευταία γράμματα· το ένα το μικρό που μας λέει για την εκδρομούλα σας με την Μέλπω στο εξοχικό «σημπαθητικό καφενεδάκι», και τη γλύκα και τη χαρά της ζωής τριγύρω σας. Και το άλλο που μας παρουσιάζει την υψηλή σου θρησκευτική συγκίνηση από το άκρόνισμα του Βασιχ στην εκκλησιά μέσα.

Και τα δυο σου γράμματα με συγκίνησαν και με γάμισε να συλλογιστώ. Οι δυο πόλοι της ζωής· το ειδικό και το μυστήριο. Καλοτυχός που μπορεί να περνά τη ζωή του ή μέσα στα απλά και πρωτόγονα, ή μέσα στα άγρια και υψηλάνοητα. Όλα τα άλλα που υφίσκονται ανάμεσα δίνουνε αφορμές στενοχώριας, βαρυντισμού, ανηδίας, συχνά πικρίας, στον ποιητή και σε κάθε στοχαστικό. Όταν λείπει η φύση με τη χάρη της και η τέχνη με το νόημά της, όλα τον κόσμο μισά και πεζά.

Σε φίλω και σου εύχομαι να περάσεις ευχάριστα και τη δική μας τη Λαμπρή, την Κυριακή που μας έρχεται.

Ο πατέρας σου

(Η Ναυσικά βοιοκόταν στη Γενεύη με υποτροφία για μουσικές σπουδές)

(Κωστή Παλαμά, *Αλληλογραφία*, Α' τόμος, Αθήνα 1975, σελ. 206)

Την πανάχρονη δόξα ας στοχαστούμε
Του Ήλιου του Θεού του ζωοδότη·

Πρέπει αυτός να ξεντά τους στοχασμούς μας.

Καθημερινή προσευχή των Βραχμάνων

(Κωνσταντίνος Θεοτόκης, «Ιστορία της Ινδικής Φιλοσοφίας», εκδ. Εθν. Τράπεζας)

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΔΟΚΙΜΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Τον Χαράλαμπον Μπάρακλη

Κάθε άνθρωπος περνάει δοκιμασίες στη ζωή του, τις οποίες πρέπει ν' αντιμετωπίζει με υπομονή και με πίστη στη Θεία Δικαιοσύνη.

Η ζωή είναι ένα στάδιο καλλιέργειας της ψυχής. Στο στάδιο αυτό ο άνθρωπος άλλοτε βαδίζει τον ορθό δρόμο, που διαγράφεται από τους νόμους της φύσης, και άλλοτε βαδίζει αντίθετα με αυτόν. Όταν βαδίζει αντίθετα, υφίσταται τις συνέπειες, που είναι οι δικιμασίες και που έχουν σκοπό να τον διδάξουν να πορεύεται ορθά.

Τα δυσάρεστα περιστατικά στη ζωή του ανθρώπου συμβαίνουν κατά τον φυσικό νόμο της αιτιότητας, όπως τον διατύπωσε ο ατομικός φιλόσοφος Λεύκιππος, που είπε: **«Τίποτα δε γίνεται στην τύχη, αλλά τα πάντα προέρχονται από κάποια αιτία κι από κάποια ανάγκη»**. Τα θλιβερά αυτά γεγονότα οφείλονται κυρίως σε παλαιά ολισθήματα της ψυχής, από πράξεις της σκληρές που διέπραξε στην ιστορία της.

Κάθε άνθρωπος πρέπει να αποδέχεται με καρτερία και με υπομονή τις δοκιμασίες του, γιατί έχουν θεία προέλευση. Αν ορισμένες από αυτές του φαίνονται υπερβολικές ή άδικες, πρέπει να αποβάλλει από μέσα του την ιδέα της αδικίας. Γιατί στην πραγματικότητα αυτή η αδικία που νομίζει και που είναι ορατή και πραγματική, είναι μία άορατη δικαιοσύνη, γιατί για τον ένα ή τον άλλο λόγο οφείλει να υποστεί τις δοκιμασίες που του δίνονται. Τις περισσότερες φορές συμβαίνουν για να πληρώσει ένα παλαιό χρέος από πράξεις κακότητας της ψυχής του. Αλλά μπορούν να συμβούν και για να ξεπεράσει ο άνθρωπος ένα ακόμα εμπόδιο στο δρόμο προς την πνευματική του εξέλιξη, οπότε αποδεικνύονται αθλήματα για την ψυχή του.

Ένας σύγχρονος άγιος της εκκλησίας έλεγε: «Το καλύτερο έργο είναι να παραδινόμαστε στο θέλημα του Θεού και να φέρουμε τις θλίψεις μας με ειρήνη. Ο Κύριος, που βλέπει τις θλίψεις μας, ουδέποτε θα παραχωρήσει γάτι πέραν του μέτρου μας. Εάν οι θλίψεις φαίνονται εις εμάς υπερβολικές, σημαίνει ότι δεν παραδοθήκαμε στο θέλημα του Θεού²».

Ο στωικός φιλόσοφος Επίκτητος αναφέρεται στο ρόλο της μοίρας

στη ζωή του ανθρώπου και λέει: «Να θυμάσαι πως είσαι ηθοποιός σ' ένα δράμα, όπως το θέλει ο δημιουργός του· αν είναι σύντομο σε σύντομο, αν είναι μεγάλο σε μεγάλο. Αν θέλει να παριστάνεις το φτωχό, να δέχεσαι το ρόλο με αληθοφάνεια και συνέπεια· το ίδιο κι αν θέλει να παριστάνεις τον ανάπηρο, τον άρχοντα και τον απλό πολίτη, γιατί η δικιά σου αρμοδιότητα είναι να παίζεις καλά το πρόσωπο που σου δόθηκε· η εκλογή όμως του προσώπου δεν ανήκει σε σένα³».

Μία σπουδαία υποθήκη του ίδιου φιλόσοφου που θα μπορούσε να γίνει καθημερινός και σωτήριος κανόνας του βίου για όλα όσα συμβαίνουν στον άνθρωπο, είναι η ακόλουθη: «Απ' όσα υπάρχουν στη ζωή, άλλα μεν είναι στην εξουσία μας και άλλα όχι. Στην εξουσία μας είναι η γνώμη μας, οι επιθυμίες μας, η ψυχική μας διάθεση, μ' ένα λόγο όσα εξαρτώνται από δικές μας ενέργειες. Δεν είναι στην εξουσία μας, το σώμα, η περιουσία, οι γνώμες των άλλων, τα αξιώματα, μ' ένα λόγο όσα δεν είναι δικές μας ενέργειες. Μόλις λοιπόν σου γεννηθεί κάποια θλιβερή εντύπωση, να ξετάξεις αν πρόκειται γι' αυτά που εξουσιάζουμε, ή για πράγματα που δεν είναι στη δική μας εξουσία· και αν πρόκειται γι' αυτά που δεν είναι στη δική μας εξουσία, να έχεις πρόχειρη τη σκέψη: «Αυτό δε με αφορά⁴». Και συμπληρώνει στο ίδιο έργο: «Μη ζητάς, όσα συμβαίνουν να γίνονται, όπως τα θέλεις εσύ, αλλά να δέχεσαι όσα γίνονται, όπως γίνονται, κι όλα θα πάνε καλά⁵».

Το αρχαίο ελληνικό πνεύμα με σαφήνεια διευκρινίζει, πόσο ωφελεί τον άνθρωπο να υπομένει γενναία τις δικαιαισίες της ζωής του, και πόσο η μη προσαρμογή του έχει γι' αυτόν καταστροφικά αποτελέσματα.

Ο Τραγικός ποιητής Σοφοκλής λέγει: «Στους χείμαρρους που φουσκώνουν το χειμώνα, όσα δέντρα υποχωρούν σώζουν τα κλαδιά τους· όμως αυτά που φέρουν αντίσταση, χάνοντα με τις ρίζες⁶». Και συμπληρώνει: «Εκείνος που δεν υποχωρεί στην τρικυμία, και τεντώνει τα πανιά του καραβιού του, αναποδογυρίζεται και ανάποδα ταξιδεύει⁷».

Ο Αισχύλος θεωρεί σοφούς εκείνους που υποτάσσονται στη μοίρα⁸. Η υπερβολική λύπη και η απελπισία, λένε Πατέρες της Εκκλησίας είναι παγίδα του Διαβόλου. Εάν παρατηθούν καταλήγουν σε ασθένειες του σώματος.

Η λαϊκή σοφία μας δίνει πολύτιμες συμβουλές. Μία παροιμία της Μάνης λέει: «Ο Θεός που δώνει το ντέρτι, δώνει και το ντερμάνι»

(Ντέρτι: ψυχικός πόνος, βάσανο. Ντερμάνι: δύναμη για αντίσταση, αντοχή).

Ένας άλλος σοφός λαϊκός λόγος, που είναι και ένα μήνυμα αισοδοξίας λέει: «Η ψυχή όταν είναι γερή, όλα έρχονται στη θέση τους».

Και ο Διονύσιος Σολωμός συμπληρώνει με το υπέροχο δίστιχο:

*«Χαρές και πλούτη να χαθούν, και τα βασιλεια, κι όλα,
τίποτε δεν είναι, αν στητή μεν' η ψυχή και ολόρθη⁹»*

Από τους λόγους του Ιησού εις την επί του όρουσ ομιλία του, διαφαίνεται η ευαισθησία του προς τους δοκιμαζόμενους ανθρώπους και πόσο υπολείπονται από τις θείες δωρεές οι άνθρωποι εκείνοι που δεν τους συμπαρίστανται. Είναι οι λόγοι εκείνοι, που αναφέρονται εις την μετά θάνατο ζωή, που λέγει ο Θεός στις ψυχές ότι τον είδαν πεινασμένο, φτωχό ξένο, ασθενή και δεν τον βοήθησαν, διευκρινίζοντας ότι είναι το ίδιο, εφ' όσον δεν συμπαρωσάθηζαν στον άγνωστο πονεμένο συνάνθρωπό τους¹⁰.

Οι δοκιμασίες στη ζωή του ανθρώπου δεν έρχονται τυχαία, αλλά εκπληρώνουν κάποιο θείο σκοπό. Όπως λέει ο στωικός φιλόσοφος Μάρκος Αυρήλιος «όσα γεγονότα είναι της τύχης, δε μπορούν να νοηθούν ότι είναι έξω από την παγκόσμια φύση και δεν είναι συμπελεγμένα και συννησμένα μ' εκείνα που προέρχονται από τη Θεία Πρόνοια. Τα πάντα από εκεί πηγάζουν¹¹».

Όλα όσα συμβαίνουν στον άνθρωπο αποβλέπουν στην καλλιέργεια της ψυχής του. Πρέπει να αποδέχεται τα δυσάρεστα γεγονότα με υπομονή και να ζητά από το Θεό να του δίνει τη δύναμη να τα αντιμετωπίζει.

Ο Δ. Σολωμός γράφει στους «Ελεύθερους Πολιορκημένους»:

«Μεγάλο πράγμα η υπομονή!..

Αχ! μας την έπεμψε ο Θεός· ζέει θησανρούς¹²...»

1. «Ουδέν χρήμα μάτην γίνεται, αλλά πάντα εξ λόγου τε και υπ' ανάγκης» (Απόστ. 2, Diels)

2. Αρχιμ. Σωφρόνιος, «Ο άγιος Σίλουανός ο Αθωνίτης», Ιερά Μονή Τίμιου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 1995, σελ. 427.

3. «Μέννησο ότι υποκρίτης ει δράματος, οίον αν θέλη ο διδάσκαλος· αν βραχύ, βραχέως· αν μακρόν, μακρόν· αν πτωχόν υποκρίνασθαι σε θέλη, ίνα και τούτον ευγνώως υποκρίνη· αν χολόν, αν άρχοντα, αν ιδιώτην. Σον γαρ τούτ' έστι, το δοθέν υποκρίνασθαι πρόσωπον καλώς· εκλέξασθαι δ' αυτό, άλλον». (Εγχειρίδιο, ΧVΙΙ)

4. «Τῶν ὄντων τα μὲν ἔστιν ἐγὼ ἡμῖν, τα δὲ οὐκ ἐγὼ ἡμῖν. Ἐγὼ ἡμῖν μὲν ὑπόληψις, οὐμὴ, ὀρεξις, ἐκκλήσις, καὶ ἐνὶ λόγῳ, ὅσα ἡμέτερα ἔργα· οὐκ ἐγὼ ἡμῖν δὲ το σῶμα, ἡ κτήσις, δόξα, ἀρχαί καὶ ἐνὶ λόγῳ, ὅσα οὐκ ἡμέτερα ἔργα... Ἐνθὺς οὐκ πάση φαντασίᾳ τραχεία... πρῶτῳ (ἐξέταξε) δὲ τούτῳ καὶ μάλιστα, πότερον περὶ τα ἐγὼ ἡμῖν ἔστιν ἢ περὶ τα οὐκ ἐγὼ ἡμῖν· καὶ περὶ τι οὐκ ἐγὼ ἡμῖν ἢ πρόχειρον ἔστω το διότι «Οὐδὲν πρὸς ἐμέ» (Ἐγχειρίδιον I, 1 - 5).

5. «Μὴ ζητεῖ τα γινόμενα γίνεσθαι ὥς θέλεις, ἀλλὰ θέλε τα γινόμενα ὥς γίνεται, καὶ εὐνοήσεις» (VIII)

6. «Οὐδὲς παρὰ ρεῖθροισι χειμάρροισι ὅσα δέντρων ὑπεῖχει, κλώνας ὥς ἐκσώζεται.

τα δ' ἀντιτείνοντ' ἀντόπρην ἀπόλλεται» (Ἀντιγόνη, 712 - 714)

7. Ἀντὼς δὲ καὶ ὅστις ἐγκατὴ πόδα τείνας ὑπεῖχει μηδὲν, ὑπτίοις καί τῳ σιρόφῳ το λοιπὸν σέλμαιοι κιντῶνται». (Ἀντιγόνη, 715 - 717)

8. «Οἱ προσκρινόμενοι τὴν Ἀδράστειαν σοφοί» (Προμ. Δεσμ. 936)

9. Ἀπὸ το ἰταλογλωσσὸ ἔργο του: *La Madre Greca* (μετάφρ. Γ. Καλοσγούρου)

10. Ματθαῖον, κε, 42 - 46

11. «... τα τῆς τύχης οὐκ ἄνευ φύσεως ἢ συγκλώσεως καὶ επιπλοκῆς τῶν προνοῖα διοικουμένων, πάντα ἐκείθεν εἶ» Τα εἰς ἑαυτὸν. Β, γ)

12. Σχεδιάσμα δεύτερο, 7

Ἀπὸ τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ Βύρωνα

«Πάσχω σοβαρά, φίλε μου Πιέτρο, εἶπε ἀρχά. Δὲν με ἐνδιαφέρει πολὺ ἂν θά ζήσω ἢ θά πεθάνω. Ὁ θάνατος δὲν με φοβίζει. Φοβάται ἓνα λουλούδι το θάνατό του: Θά ξανανθίσει. Ξέρεις; Νομίζω ὅτι καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅλα στο Σύμπαν κάνουν τὸν κῆλο τους. Ἐρχονται καὶ ξανάρχονται. Μα δὲν μπορῶ νὰ υποφέρω τοὺς πόνους!».

Γιαυτό ἀντιστέκονταν διαρκῶς στοὺς γιατροὺς ποὺ θέλανε γιὰ τὸν προετό νὰ του κάνουν κάθε φορὰ αἰμαίαξη. Ἐλεγε:

«Δὲν ὑπάρχει γιὰ σας ἄλλο μέσο θεραπείας παρὰ νὰ παίρνετε αἷμα. Ἀχ, περισσότερο αἷμα χύνεται ἀπὸ το νυστέρι σας, παρὰ ἀπὸ το σπαθί. Μόνο ποὺ ὁ δεύτερος θάνατος εἶναι γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ δὲν σοι φέρει πόνο, παρὰ τιμὴ καὶ δόξα. Θάθελα κι ἐγὼ νὰ πεθάνω με το σπαθί στο χέρι!...»

(Ἀπὸ το βιβλίο τῆς Σίτσας Καραϊσκάκη, «Μπάνρον», Ἀθήνα 1971 σελ. 273)

Αισιόδοξα και ανθρώπινα μηνύματα από μια καλλιτέχνίδα

Αποσπάσματα από μια συνέντευξη της Νάνας Μούσχουρη

Συχνά τραγουδάω έξω νοσταλγικά τραγούδια, πιζορά, ποτέ όμως απογοητευτικά. Η χαρά, πιστεύω, είναι πολύ κοντά με τη λύπη. Αν δεν έχεις γνωρίσει μια βαθιά λύπη δεν μπορείς να γνωρίσεις τη χαρά. Έχω ανάγκη να βλέπω πάντα μια μικρή αχτίδα, ακόμα και αν όλα γύρω μου είναι μαύρα και θλιβερά. Ακόμα και αν βορεθώ στη μέση του ωκεανού χωρίς κανένα σημάδι σωτηρίας, δεν θα εγκαταλείψω τον αγώνα για να βγω στη στεριά. Καλύτερα να χαθώ από εξάντληση.

Καμιά φορά σηκώνομαι το πρωί άγεφη, αλλά αμέσως λέω: Αν είναι να ξήσω μία ημέρα, καλύτερα για μένα και για τους γύρω μου είναι να γίνει μια καλή ημέρα. Είμαι αθεόταπτα αισιόδοξη. Ακόμα και στον ύπνο μου, αν βορεθώ σε όνειρό μου σε γκρεμό, μπορώ να αλλάξω το όνειρο. Η μητέρα μου έλεγε ότι από τον καιρό που έκανε παιδιά, τα έβλεπε στα όνειρά της. Κι εγώ βλέπω τα παιδιά μου στα όνειρά μου. Βλέπω τα παιδιά όλου του κόσμου.. Γι' αυτό πήγα στη Unicef. Πέρασαν τα χρόνια και όταν το 1992 η Unicef μου ζήτησε επίσημως να είμαι μαζί της, δεν ήταν τυχαίο. Πάντα τραγουδούσα για τα παιδιά και ήθελα να τα φροντίζω. Κι αυτά με θεωρούν μητέρα, φίλη, αδελφή. Όταν είμαι μαζί τους με φωνάζουν Μάμα - Νάνα. Η επιτυχία μου στη ζωή είναι οι καλές επιλογές που έχω κάνει..

Η ζωή μου όλη είναι ένας αγώνας να βρω τον εαυτό μου. Να βρω το σωστό δρόμο. Ήμουν ένα απελπισμένο παιδί της Κατοχής και βγήκα από αυτό, γιατί είχα καλή τύχη και θετική ενέργεια..

Έχω ανάγκη να κρατάω μέσα μου έναν ωραίο κόσμο.. Τα χρηματά δεν έχουν σημασία στη ζωή μου, αλλά σέβομαι την αξία τους, γιατί με αυτά μπορείς κάτι να προσφέρεις που θα δώσει χαρά ή ανακούφιση..

Πιστεύω στην αξία της εργασίας που «κάνει την αγάπη για ζωή ορατή». Πάντα χρειάζομαι αγάπη, η οποία είναι σαν ζωντανή ύπαρξη και γι' αυτό χρειάζεται να την καλλιεργείς. Πιστεύω ότι εδώ βρίσκεται η απάντηση στο ερώτημα γιατί τραγουδώ. Γιατί έτσι υπάρχω, έτσι εκφράζω τη δική μου αγάπη στον άνθρωπο, την καταφασή μου στη ζωή..

Οτιδήποτε κάνουμε όλοι μας, το κάνουμε γιατί αυτήν την αγάπη

ψάχνουμε, που είναι και η μόνη ασφάλεια που μας δίνει η ζωή.

Καμιά φορά απογοητεύομαι, κουράζομαι και λέω να αλλάξω δρόμο. Αλλά δεν μπορώ. Είμαι αριστερότερα αισιόδοξη, γιατί αγαπώ τον άνθρωπο.

(Εφημερίδα «Τα Νέα», 26/6/1999)

Η γυναίκα αισθάνεται και μιλά με το τρυφερό ένστικτο της καρδιάς, που είναι αλάνθαστο. Κανένας δεν ξέρει να πει πράγματα γλυκά μαζί και βαθιά σαν τη γυναίκα.

Βίκτωρ Ουγκώ («Οι άθλιοι» Μέρος 5ο, Βιλ. 3ο, 1, Μετάφρ. Μάρκον Αυγέρη)

Οι απόκληρες τάξεις που υποφέρουν...

Του Βίκτωρα Ουγκώ

Θα το λέμε και θα το ξαναλέμε: πρέπει να συλλογιστούμε πρώτα απ' όλα της απόκληρες τάξεις που υποφέρουν, πρέπει ν' ανακουφιστούν, ν' αεριστούν, να φωτιστούν, ν' αγαπηθούν, ν' ανοίξουν οι οριζόντες τους μεγαλόπρεπα, να τους δοθεί η παιδεία μ' όλες της τις μορφές (...) Να βγει από τον κοινωνικό οργανισμό περισσότερο φως και περισσότερη ευτυχία για όσους υποφέρουν και για όσους είναι υπαίτεροι. Είναι η πρώτη υποχρέωση της αιδεσμένης (...)

Η πνευματική και ηθική ανάπτυξη είναι απαραίτητη όσο και η υλική: η γνώση είναι ένα εφόδιο ζωής, η σκέψη είναι της πρώτης ανάγκης: η αλήθεια είναι τροφή καθώς το σιτάρι: ένα μινιό όταν ηροστεύει την επιστήμη και τη σοφία λιγνέει. Τα πνεύματα που δεν τρώνε είναι αξιολύπητα καθώς τα στομάχια. Είναι συγγινητικό μια ψυχή να πεθαίνει από την πείνα του φωτός, όσο και το σώμα που αγωνιά από την έλλειψη του φωμιού.

Όλη η πρόοδος τείνει προς αυτή τη λύση. Μια μέρα θα εκπλαγού-

με. Το ανθρώπινο γένος ανεβαίνοντας ολόένα, θα κάμει τα κατώτερα στρώματα να βγουν από τη ζώνη της απελπισίας με τρόπο πολύ φυσικό. Η δυστυχία θα χαθεί απλώς με το ανέβασμα του επιπέδου της ανθρωπότητας.

Θάχει κανείς άδικο αν αμφιβάλλει για την ενλογημένη αυτή λύση.

(«Οι άθλιοι», Μέρος 5ο, Βιβλίο 2ο, 4, Μετάφρ. Μ. Αυγέρη)

«Άνθος του Σολωμού»

Τον Κώστα Καιοφύλα

Ο Σολωμός ηγάπα εξαιρετικώς τα άνθη. Η ποιητική ψυχή του εδοξίμαζεν ευχαρίστησιν μπροστά εις τα λουλούδια. Ο ποιητής Γεώργιος Παράσχος εις ένα τραγούδι τον ψάλλει:

Την γαζίαν μου, ω νύμφη,
άνθος Σολωμού βαπτίζω,
μ' ενλαβές την λούω δάκρυ
και την κόμην σου στολίζω.

Και παρακάτω σημειώνει επεξηγηματικώς:

«Το άνθος της γαζίας ηγάπα περιπαθέστατα ο ευγενής Σολωμός. Ότε μετά του ποιητού Ζαμπιελίου εζλήθημεν εις την τράπεζάν του, μας είπε:

«Χωρίς γαζίαν δεν ημπορώ να κάμω ποτέ μου. Αν τύχη να μου λείψη, παίρνω άνθος λεμονιάς».

Εκτοτε δεν ανέφερα την γαζίαν εμυ δια των λέξεων «Άνθος του Σολωμού». Είθε να υιοθετηθή το γλυκύ τούτο όνομα δια να συνενώση την ποίησίν του με την ευωδίαν».

(Από το βιβλίο του Κ. Καιοφύλα «Ο άγνωστος Σολωμός» Αθήνα 1926.

ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ Ο ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΟΣ

Τον αιώνιοτον ΑΙΜΗΤΡΙΟΥ ΑΛ. ΙΩΑΝΝΙΝΗ

Φιλόσοφος; Όχι μόνον φιλόσοφος, αλλά ακόμη περισσότερον: Μύστης.

Πενιχραί αι περί των καθ' όλα δοξασιών του πληροφωρία. Ολίγοι σχετικώς στίχοι, αποσπάσματα, από δύο μεγάλα ποιητικά του έργα, τους «καθαρισμούς» και το «περί φύσεως», τα οποία θεωρούνται γνήσια, διεσώθησαν. Όχι πολλάί αι περί των ιδεών του ειδήσεις των δοξογράφων.

Αύστολον έργον η αναστάσις ολοκληρόν του συστήματος αυτού. Δια την ζωήν του και την δράσιν του υπάρχουν πληροφωρία τινές. Η προσωπικότης του περιβάλλεται με θρόνον, όπως όλων των θείων ανδρών.

Είς τον Ακραγαντα της Σικελίας εγεννήθη και έζησε τον περισσότερον χρόνον της ζωής του. Προσωπικότης της Ελληνικής αρχαιότητος του 5ου αιώνος (495 - 435).

Δημοκρατικός το φρόνημα, ανεμίζθη ενεργώς εις την πολιτικήν ζωήν του τότε του, διεπόμενος πάντοτε από τας υψηλάς ιδέας του ανθρωπισμού και του ενδιαφέροντος προς τους ομοίους του. Ειργάσθη χωρίς ματαιοδοξίαν και απευοιήθη υψηλόν αξίωμα της πολιτείας, το οποίον του προσεφέρθη.

Ως θεραπευτής και προφήτης αναφέρεται. Ιερατίζαί ενεργείται τον αποδίδονται ως θεουργού, που έδιδε την ζωήν εις νεκρούς, δηλαδή την αιώνίαν ζωήν εις τους άγνούς και κεκαθαρισμένους από τον ρυτίον των παθών και από τας προλήψεις. Πολλά από τας πράξεις του αναφέρονται ως θαύματα, ως υπερφυσικά επιτεύγματα. Αλλά τι ημπορεί να είναι «θαύμα» και «υπερφυσικόν» δι' ένα άνθρωπον, αφού όλα ευρίσκονται και όλα γίνονται μέσα εις την φύσιν; Μήπως η ανθρωπίνη άγνοια δημιουργεί αυτούς τους όρους;

Εξ' αυτών λοιπόν και εξ' άλλων καταφαίνεται η θεία προσωπικότης του Ακραγαντινού σοφού.

Εσωτερικώς αρχάς βεβαίως ούτε ούτος εξωτερίζευσε. Τουλάχιστον εις τα σωζόμενα αυτού ουδέν αναφέρεται. Τοίτο αποτελεί τον κανόνα των σοφών. Δεν αφνείται εις τους στίχους του την αξίαν της εμπειρίας, ούτε την συμβολήν της ανθρωπίνης διανοίας εις την γνώσιν της πραγματικότητος, αλλά τας πηγάς ταύτας ευρίσκει ανεπαρκείς. Δι' αυτό καταφεύγει, αφού ημπορούσεν, εις την

Μούσαν και εξ αυτής λαμβάνει μείζονα γνώσιν.

Πυθαγόρειος: Τα ιστορικά δεδομένα ανεπαρκή. Αι διασωθείσαι όμως φιλοσοφικά του ιδέα ημπορούν να τον κατατάξουν εις τους Πυθαγορείους ή τουλάχιστον εις τους πολύ επηρεασμένους από τας πυθαγορείους αρχάς. Πάντως εις τα γραπτά του έδωσε αδράν την προσωπικήν του σφραγίδα.

Και η ζωομοθεωρία του:

Διεσώθησαν ευτυχώς περί αυτής ικανά. Βάσις της τα «στοιχεία» του, που τα θεωρεί «ριζώματα πάντων, δηλαδή συστατικά όλων των μορφών. Τα στοιχεία του, αι διάφοροι ποιότητες της ουσίας της Φύσεως, είναι άφθαρτα και αιώνια, θεία, ως τα αποκαλεί. Με διαφορετικές ιδιότητες εις την ελμιάζωσιν τελειότητος που αποδίδει εις αυτά. Το απλούστερον, το πρωτόγονον το καλεί «γην», βαρείαν και σκληράν. Πέραν τούτου τοποθετεί το «ύδωρ», σκοτεινόν και ηνυχρόν. Εις ανωτέραν τάξιν θέτει τον «αέρα», ρέοντα και διαφανή. Ως το ανώτατον δε πάντων δέχεται το «πυρ», θερμόν και λαμπρόν.

Αι μορφαί της Φύσεως, «τα όντα» είναι σύνθετα από τα στοιχεία του, η δε εξέλικτική κατάστασις εκάστης μορφής, η ποιότης της, προσδιορίζεται από τα ενεχόμενα ποσοστά των στοιχείων που την αποτελούν. Τα στοιχεία, ως είπομεν, είναι ανώλεθρα, αι μορφαί είναι εκείνα που υπόκεινται εις διάλυσιν και εις εκ νέου σύνθεσιν. Αι μορφαί δεν γεννώνται, αλλά μόνον ανάμειξις και εναλλαγή γίνεται των στοιχείων προς παραγωγήν αυτών: «Φύσιν ουδενός έστι εόντων αλλά μόνον μίξις τε διάλλαξις τε των μεγέντων έστι».

Αλλά τί είναι εκείνο που συνθέτει και αποσυνθέτει τα στοιχεία εις μορφάς; Εδώ ο φιλόσοφος μας τοποθετεί δύο δυνάμεις, δύο ιδιότητες: Την φιλότητα, δύναμιν ενωτικήν, συνθετικήν και το νείκος, δύναμιν αποχωρίζουσαν, αποσυνθετικήν. Τας δυνάμεις ταύτας αποκαλεί επίσης, ως τα στοιχεία, «θείας». Τα στοιχεία και αι δυνάμεις αυτά κυβερνούν τον κόσμον. Δεν ονομάζει όμως και την ουσίαν εξ' ής εκπορεύονται αι δυνάμεις της φιλότητος και του νείκους. Αλλά ιδιότητες χωρίς ουσιαστικόν φορέα δεν δύνανται να νοηθούν. Παράλειψις: Η μάλλον απώλεια των σχετικών στίχων: Προφανώς θα συμβαίνει το δεύτερον, αφού, ως προελέχθη, ελάχιστοι σχετικώς στίχοι των έργων του διεσώθησαν μέχρις ημών.

Ο Κόσμος προήλθεν εκ της ανεπαρκείας; Βεβαίως όχι. Η ζωογονία άρχεται από τον χωρισμόν και της μίξεως των στοιχείων χάρις εις τας δυνάμεις του νείκους και της φιλότητος. Είς το «σφαίρον» του, δηλαδή εις την προηγηθείσαν της δημιουργίας κατάστασιν, υπήρχον τα στοιχεία και αι δυνάμεις. Όχι όμως διακε-

κριμένα, αλλά εις μη ενεργόν κατάστασιν, εις κατάστασιν άποιον. Μέσα εις τον σφαίρον ουδέν στοιχείον ημπορεί να διακριθής. Ο σφαίρος εις όλα του τα μέρη είναι ίσος και άπειρος. Τουναντίον το Σύμπαν ευρίσκεται εις διαρκή μεταβολήν. Η φιλότης και το νεύος διαρκώς ευρίσκονται επί τω έργω, συνθέτουσα τα στοιχεία εις μορφάς και αζολούθως αποσυνθέτουσα αυτάς προς πρόοδον.

Πνευματόδοξος ή μηχανοζωότης: Οχι μηχανοζωότης, αλλά φυσιολόγος και πνευματόδοξος. Εύκολα εκείνος που δεν εμβαθύνει ή δεν θέλει να εξετάση τα πράγματα με τον νουν ελεύθερον, δίδει χαρακτηρισμούς αδίκους. Αλλά ο σοφός μας παίρνει την γνώσιν από την Μούσαν, καθώς είπομεν. Ημπορεί λοιπόν να μη είναι πνευματόδοξος και φυσιολόγος αφού την γνώσιν του λαμβάνει από αυτάς τας πηγάς; Ατυχώς το έργο του δεν διεσώθη εν πληρότητι.

Από όσα όμως έφθασαν μέχρις ημών βλέπομεν ότι ομιλεί δια τους «δαίμονας», τας ψυχάς. Τούτων, ως διδάσκει, η πρόοδος γίνεται δια των μετενοσηματώσεων από τας ατελεστέρας εις τας τελειωτέρας μορφάς των όντων. Δι' αυτό σέβεται και την, προ της ανθρωπίνης μορφής, ζωήν.

Την ανθρωπίνην μορφήν δέχεται ως σταθμιών δια την περαιτέρω ανέλιξιν του δαίμονος, της ψυχής. Αλλά με προϋποθέσεις: Της γνώσεως και της ηθικής τελειώσεως. Αι αγνά ψυχά, αι ώριμοι, εμφανίζονται εις τον Κόσμον των ανθρώπων ως μάντις και θεραπευταί. Απερχόμενοι δε του κόσμου τούτου παρακάθηνται και συνεσιάζονται μετά των Αθανάτων, ως λέγει εις τους «καθαρισμούς».

Δεν ημπορεί κανείς, εμβαθύνων με ελευθέραν την σκέψιν εις τα σωζόμενα του σοφού Αζωργαντίνου, να μη αισθανθή δια την αδράν αυτού προσωπικότητα θαυμασμόν, αλλά και σέβας μέγα. Προσεπάθησε και αυτός, ως πραγματιστός Μύστης, να μεταδώση ό,τι ηδύνατο, δυνάμεις, γνώσεις και αρχάς, εις τον αδελφόν του άνθρωπον δια να ανηψώση, όσον ήτο δυνατόν, την ψυχικήν εκάστου στάθμην. Αυτό είναι το έργο των μεγάλων της Φύσεως τέχνων. Των ωρίμων ψυχών της Γης.

Η αγάπη είναι μια ενέργεια, ένα ρευστό, μια πεμπουσία, που υπάρχει παντού στο σύμπαν: στους ωκεανούς, στα ποτάμια, στα βουνά, στα βράχια, στο χορτάρι, στα λουλούδια, στα δέντρα, στη γη, και προπαντός, στον Ήλιο (...) Όλα είναι αγάπη στη φύση.

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΥ ΜΑΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

Της Μυρτιώτισσας (1883 - 1968)

Ο Παπαδιαμάντης δεν είναι μόνο ο μεγαλύτερος διηγηματογράφος της εποχής του, αλλά και όλων των εποχών. Μ' ελάχιστα τεχνικά μέσα ανέβασε το έργο του στην απόλυτη τελειότητα. Είναι ο πιο απλός, ο πιο ταπεινός, ο πιο ανθρώπινα ειλικρινής συγγραφέας που έβγαλε ο τόπος μας.

Στο έργο του μιλεί αποζηλωτικά και μόνο για τους «ανθρώπους του», γι' αυτούς που τους αισθάνεται τέλεια δικούς του, και μας μιλεί γι' αυτούς όπως ποτέ κανένας πατέρας δε μιλήσε για τα παιδιά του. Είναι άπειρη η στοργή που τους έχει. Έξω όμως απ' αυτόν τον κόσμο των ταπεινών, τίποτ' άλλο σχεδόν δεν τον ενδιαφέρει. Θά 'λεγε κανείς πως δεν πρόσεξε τίποτ' άλλο, πως δεν έριξε ούτε καν μια ματιά στις άλλες τάξεις των ανθρώπων.

Η προσοχή του κι όλη του η αγάπη συγκεντρώθηκε στο νησί του. Το τοποθέτησε στο πρώτο πλάνο της ζωής, και το έργο του αντλεί απ' αυτό τη λαμπρότητά του. **Απ' τη φτώχεια τον νησιώτη πλουτίζεται, απ' την άγια του υπομονή στη δυστυχία και στο θάνατο στεριώνεται, απ' την αγνότητα της Σκιαθίτισσας κοπέλας εξυψώνεται, και φθάνει εκεί όπου λίγοι κατάφεραν να φθάσουν.**

Γνώρισα τον Παπαδιαμάντη από κοντά μόνο τον τελευταίο χρόνο που βρισκότανε στην Αθήνα. Κάποιος φίλος τον έφερε στο σπίτι μας ένα βράδυ, μα κι ο ίδιος απορούσε πως τον κατάφερε, αυτόν τον απόμονο, τον απρόσιτο άνθρωπο, να πάει σε σπίτι ξένο και σ' ανθρώπους έξω απ' τη δική του «οικογένεια».

Ωστόσο τον κατάφερε, κι από τότε, ίσως γιατί μας βρήκε απλούς και γάπως της αρεσκείας του, ερχότανε πότε πότε κατά τις εννιά το βράδυ.

Καθότανε πάντα παράμερα με σταυρωμένα στο στήθος τα χέρια, με σκυμμένο το κεφάλι, και μου έδινε την εντύπωση σα νά 'λεγε από μέσα του μια προσευχή.

Σπάνια μιλούσε. Εγώ τον θαύμαζα και τον αγαπούσα πολύ από τότε, δύσκολα όμως κατάφερα ν' ανοίξω κουβέντα μαζί του.

Ένα βράδυ μου είπε ξαφνικά:

- Έμαθα πως τιμάτε δια της προστασίας σας τη «Φόνισσα».

Τον κοίταξα κατάπληκτη. Αν δεν τον ήξερα τόσο απλό και ταπεινόν άνθρωπο, θά 'λεγα πως με χοροδένε.

- Έχει ανάγκη αυτό το αριστούργημα από προστασία, και μάλιστα δική μου; του απάντησα.

Ένα μικρό χαμόγελο φώτισε για μια στιγμή το πρόσωπό του, και αμέσως έσβησε.

Έν' άλλο βράδυ, βροχερό και κρύο, του δώσαμε ένα φιλιτζάνι τσάι για να ξεσταθεί, μα δεν το δέχτηκε. Το έσπρωξε με γάμπιαν απέχθεια, και μας είπε απλά: «Δεν το συνηθίζω». Ίσως γιατί είναι φράγκικο ποτό, σκέφτηκα, και τ' άλλο βράδυ του ετοιμάσαμε ζεστή φακομηλιά. Με πόση ευχαρίστηση, θιμάμια, τη ρούφηξε μονομιάς!

Ήταν σιωπηλός, όταν όμως θίγαμε κάτι που τον ενδιέφερε ή που τ' αγαπούσε, μιλούσε συνεχώς για γάμπιαν ώρα, με μια φωνή σιγαλή, ψιθυριστή θά 'λεγα, που μου φαινότανε σα να 'ρχόταν από πολύ μακριά.

Σύχναζε τότε στο Μοναστηράκι, γιατί εκεί κοντά ήταν ένα μικρό εκκλησάκι όπου πήγαινε κι έφελνε ταχτιζά.

- Μπορείτε και γράφετε στο καφενείο; τον ρώτησα.

Σήκωσε τότε το κεφάλι του κι άρχισε να μας μιλεί για το περίφημο εκείνο καφενείο του Μαναστηρακιού, πλέκοντας το εγώμιο του καφετζή με θέρμη, σα να ήταν καμιά προσωπικότητα ξεχωριστή.

- Μου δίνει καμιά φορά χαρτί και γράφω. Είναι άνθρωπος του Θεού.

Ωστε αυτό ήταν! Ας είν' ευλογημένος στον αιώνα ο αγαθός εκείνος καφετζής! Ίσως χωρίς αυτόν πολλά απ' τα γοητευτικά του ανιστορίσματα δε θά 'βλεπαν το φως...

Κατά τις δέκα σηκωνόταν να φύγει. Νύσταζε. Μεγάλη κούραση τον κρατούσε πάντα. Έσφιγγε λίγο το σκονί που έβωνε τη μέση του, μας έδινε το χέρι, και με ύφος μαθητή που ντρέτεται για κάποια αταξία, μας έλεγε:

- Καλή σας νύχτα, και να μου συγχωρείτε τας ελλείψεις μου.

Όταν ήταν να φύγει για τη Σκιάθο, ήρθε μόνος του αυτή τη φορά, για να μας αποχαιρετήσει. Η φωνή του είχε έναν αλλιώςτικο τόνο, ήταν θερμή και πολύ συγκινημένη.

Μας κάλεσε να πάμε στο νησί του, όπου θα μας φιλοξενούσε στο σπιτάκι του.

Σεις οι γυναίκες θα κοιμάστε σε ρούχα φτωχικά μεν πλην πολύ καθαρά. Εμείς οι άντρες μπορούμε να κοιμηθούμε στο ύπαιθρον.

υπό τα δέντρα.

Έπειτα άρχισε να μας μιλεί για κάποια του ανήψια, παιδιά του αδερφού του, νομίζω, για τα οποία δεν μπόρεσε ποτέ να κάνει τίποτα.

Μιλούσε σα νά 'θελε ν' απολογηθεί και σύγχρονα να ξαλαφρωθεί από ένα βάρος που του πίεζε την καρδιά.

- Χρέος μου ήταν να τα προστατέψω, αλλά δεν είχα την δύναμιν. Δεν μπόρεσα να τους χρησιμεύσω εις τίποτε. όπως επιθυμούσα. Λς είναι... Τί να τα λέμε τώρ' αυτά; Θλιβερά πράγματα...

Τον κοίταξα. Τα μάτια του ήταν βουρλωμένα, και δυο δάκρυα είχαν αρχίσει να κυλούν στο γλωμομελάχρινο πρόσωπό του.

Έφυγε. Έγστερ' από λίγους μήνες, προτού προφτάσουμε να τον ξαναϊδούμε στο νησί του, μας ήρθε το μήνυμα του απολυτρωτικού του θανάτου...

(Μυρτώτισσας, Άπαντα, εκδ. Alvin Redman, Αθήνα 1965, σελ. 305 - 307).

Η ΣΚΕΨΗ

Δίπλα στο προσκεφάλι μου ολόρθ' η Σκέψη στέκει.

Κυρά μου σε παρακαλώ, δεν πιας λίγο παρέχει;

Είνα βαρύς ο ήσκιος σου και νιώθω στενοχώρια

και θάναι πιο καλλίτερα να κοιμηθούμε χώρια.

Έπειτα - πώς να στο πω; - ποτέ σου δεν σωπαίνεις

κι είσαι λογιώ και φλύαρη και πάντοτ' επιμένεις,

κι έτσι με τις κουβέντες σου, λόγια σε λόγια απάνω,

διαβαίν' η νύκτα αθώρητη κι εγώ τον ύπνο χάνω.

Σύρε παρέχει, Σκέψη μου, σιγά - σιγά κι αγάλα,

κι όταν ξυπνήσω την αυγή τα ξαναλέμε πάλι.

Ι. Πολέμη (Το παλιό βιολί, Πικρά τραγούδια, 1966).

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΚΑΪΡΗΣ

Μια φωτεινή και απροσκύνητη μορφή

Θύμα του σκοταδισμού

Τον Γιάννη Μουρογιάννη

Ο Θεόφιλος Καΐρης υπήρξε μια πάρα πολύ φωτισμένη προσωπικότητα, που όση λάμψη διέθετε άλλο τόσο πολεμήθηκε από μικρό-ψυχους εχθρούς του, που διαστρεβλώναν άλλοτε από άγνοια κι άλλοτε σκόπιμα, τις γενικότερες ζωοιοθεωριακές του αντιλήψεις. Όμως αργότερα οι μαθητές του ανάλαβαν ν' αντιπροσώπων τους κατηγορούς του και ν' αποκαταστήσουν τη λάμψη της προσωπικότητάς του.

Η οικογένεια του Καΐρη ήταν από τις παλιότερες της Άνδρου. Ο ίδιος γεννήθηκε στις 19 Οκτωβρίου του 1784 από τον Νικόλαο και την Ασημίνα, είχε δε κι άλλα έξι αδέρφια.

Απο την παιδική του ηλικία ηλιζία διέθετε ένα χαρακτηριστικό μετρημένο και σοβαρό. Τα πρώτα φώτα της γνώσης τα πήρε στην Άνδρο. Σαν έγινε οκτώ χρονών, ολόκληρη η οικογένειά του βρέθηκε στις Κυδωνίες, το ξακουστό Λίβαλι της Μικρασίας, που τότε συντηρούσε ένα φημισμένο, σ' όλο τον ελληνισμό, σχολείο. Δασκάλους του είχε τον Γρηγόριο Σαράφη απ' τον οποίον διδάχθηκε τα ελληνικά και φιλοσοφικά μαθήματα και τον Βενιαμίν τον Λέσβιο, που δίδασκε μαθηματικά και στοιχεία φυσικών επιστημών. Τελειώνοντας τις σπουδές του στο σχολείο των Κυδωνιών, πέρασε απ' τους γονείς του, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Γούδας «να έλθη εις γάμον μετά τινος πλουσίας, μάλιστα ευειδούς και εξ επισημού οικογενείας νεάνιδος». Ο μεγάλος όμως έρωτάς του ήταν η παιδεία, και βλέποντας τον γάμο σαν εμπόδιο στην παραπέρα μόρφωσή του και στην αποδημία του στην Ευρώπη, προκαιοσίτηζε έφεση προς το ιερατείο κι έτσι μπροστά στην απόφασή του αυτήν, οι γονείς του εγκατέλειψαν τα σχέδιά τους. Δέκα οκτώ χρονών όντας ο Καΐρης, χειροτονήθηκε Διάκονος κι ονομάστηκε Θεόφιλος.

Αμέσως μετά, με έξοδα των Κυδωνιατών, πήγε στην Πίζα της Ιταλίας για να βελτιώσει το επίπεδο των σπουδών του, με σκοπό να επιστρέψει και να διαδεχτεί στη σχολή τον Βενιαμίν τον Λέσβιο. Παρακολούθησε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τα φιλοσοφικά και θεο-

λογικά μαθήματα και ύστερα από λίγο βρέθηκε στο Παρίσι, όπου, πέρα απ' άλλα μαθήματα παρακολουθούσε με πολύ ζήλο και τις θεολογικές συζητήσεις και διαμάχες, θέματα που τον ενδιέφεραν ιδιαίτερα.

Στην Ιταλία και στο Παρίσι ο Καΐρης έμεινε δέκα ολόκληρα χρόνια, οπότε στα 1810, τέλεια πια καταρτισμένος στη φιλολογική παιδεία και στις μαθηματικές και φυσικές επιστήμες, επανέκαμψε στην πατρίδα. Θεωρούνταν δε την εποχή εκείνη ο καλύτερος εκπαιδευμένος δάσκαλος της Ανατολής. Πρώτα δίδαξε στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και ύστερα στο Σχολείο των Κυδωνιών. Από τη θέση του δε αυτή δεν έπαψε ν' αλληλογραφεί μ' όλους τους σοφούς της Δύσης, διατηρώντας έτσι την επαφή του με τις εξελίξεις και την πορεία των ιδεών στον χώρο αυτόν. Η επαφή του με τον Κορσάι υπήρξε συνεχής, η δε αλληλογραφία τους παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον.

Στις παραμονές της έκρηξης του μεγάλου αγώνα, ο Καΐρης μνη-θθηκε στα μυστικά της Φίλιππης Εταρείας και έγινε ένθερμος οπαδός της. Ύστερα απ' αυτόν μνηθήκαν και άλλοι δάσκαλοι στις Κυδωνίες, το δε σχολείο έγινε κέντρο εθνικής διαφώτισης. Φλεβάρη μήνα του 1821 φεύγει απ' τις Κυδωνίες μ' όλα τ' αδέρφια του και έρχεται στην Άνδρο, αφού προηγουμένως πέρασε από τα Ψαρά και φλόγισε, με το γήρυμά του, το εκκλησιαστικό αζροατήριο του νησιού. Λίγες μέρες αργότερα ο Μωριάς πήρε τάγματα και ο Καΐρης τους δρόμους για να βροντοφωνάζει την ανάγκη του ξεσηκωμού. Δεν άργησε να βρεθεί κοντά στον Υψηλάντη και να εκστρατεύσει μ' άλλους πολλούς μαχητές στον Όλυμπο, αποβιβαζόμενος στην παραλία του Λιτόχωρου. Σκοπός τους ο ξεσηκωμός των εξείσλαβωμένων και ο συγχρονισμός της ταυτόχρονης έκρηξης του κινήματος στη περιοχή αυτή.

Ως ένα σημείο πέτυχαν τον στόχο τους, ώσπου οι μεγαλύτερες δυνάμεις του εχθρού διέλυσαν το στρατόπεδο του Ολύμπου, και ο ίδιος με τους υπόλοιπους πολεμιστές, ταλαιπωρήθηκαν φοβερά απ' τις κακουχίες. Απ' τα Χάσια βρέθηκαν στον Ασπροπόταμο και ύστερα στη Ροίμελη και απ' τα Κράβαρα έφθασαν στη Κόρινθο, απ' όπου με καράβι ξαναγύρισε στην Άνδρο. Μόλις συνήλθε από έναν παροξυσμό του έλκους που έπασχε, έφυγε και συμμετέσχε σαν Πληρεξούσιος του νησιού στην Εθνοσυνέλευση του Άστρους, στις 29 Μαρτίου του 1823. Η προσφορά του στη Συνέλευση αυτή και η βαρύνουσα γνώμη του, έπαιξαν ρόλο καθοριστικό στη διαμόρφωση των αποφάσεων.

Ο ερχομός του Καποδίστρια αργότερα, βοήθη τον Καΐρη στην Αίγινα όπου και τον προσφώνησε. Το κείμενο της προσλαλιάς αυτής, είναι από τα σπουδαιότερα της νεοελληνικής γραμματείας, τόσο για την σαφήνεια και την καθαρότητα των διαλογισμών του, όσο και για την ωμότητα με την οποίαν έθετε μπροστά στον Κυβερνήτη τα καφτά προβλήματα του νεοσύστατου κράτους. Από δω κι ύστερα επανήλθε στην Άνδρο κι άρχισε να υλοποιεί το όνειρό του. Τη δημιουργία Ορφανοτροφείου όπου θα μαθήτευαν τα φτωχά ελληνόπουλα του αγώνα. Το 1836 αποπερατώθηκε το οίκημα του Ορφανοτροφείου κι άρχισε τη διδασκαλία.

Ο Όθωνας για ν' ανταμείψει τη προσφορά του στον αγώνα και στη παιδεία τον παρασημοφόρησε με το χρυσό παράσημο του Σωτήρος. **Ο Καΐρης όμως με περηφάνεια ξεχωριστή και μ' ένα γράμμα σπάνιου ήθους, του επιστρέφει το παράσημο.** Κι όχι, μόνο αυτό. Αίγιο αργότερα δεν αποδέχεται και τον διορισμό του ως καθηγητή της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου της Αθήνας, γιατί πίστευε πως «καθηγητής δεν είναι μόνον ο επί μισθώ και εν τω Πανεπιστημίω ή εν τοις Γυμνασίοις τους κράτους διδάσκων, αλλά ο απανταχού της γης, δια της διδασκαλίας και του παραδείγματος οφελών».

Τα μαθήματα που δίδασκε ο Καΐρης στο Ορφανοτροφείο της Άνδρου, κάλυπταν όλο τον χώρο της ανθρώπινης γνώσης. Ακόμα δίδασκε Αστρονομία και Θρησκευολογία. Στη διδασκαλία του τελευταίου μαθήματος, ανέπτυξε τις βάσεις όλων των θρησκειών, χωρίς να εκφέρει καμιά, πάνω σ' αυτές, προσωπική κρίση. Όλοι τότε οι συντηρητικοί και κοντόφθαλμοι ξεσηκώθηκαν και τον κατηγόρησαν πως δεν πρέπει να φιλοσοφεί πάνω σε θρησκευτικά θέματα κι αν ήθελε να το κάνει, έπρεπε να παραιτηθεί του εκκλησιαστικού του αξιώματος, και το χειρότερο, τον κατηγόρησαν πως δίδασκε μυστικά την νύχτα στους μαθητές του νέα θρησκεία, που την αποκαλούσε Θεοσέβεια.

Η Κυβέρνηση τότε, ιδιαίτερα ευπαθής για τους δικούς της λόγους, σε τέτοιου είδους αναστατώσεις, θορυβήθηκε απ' τις κατηγορίες αυτές και ζήτησε το 1839, από την Ιερά Σύνοδο, να καλέσει σε έγγραφη ομολογία πίστεως τον Καΐρη. Ο ίδιος, όπως ήταν φυσικό αρνήθηκε και σε δεύτερη πρόσκληση έκανε το ίδιο, οπότε η Κυβέρνηση διέταξε τον Κανάρη, να πλεύσει με καράβι στην Άνδρο και να μεταφέρει τον Καΐρη σαν υπόδικο στην Αθήνα.

Μόλις έφτασε στην πρωτεύουσα και παρουσιάστηκε μπροστά στην Ιερά Σύνοδο, αρνήθηκε και πάλι πεισματικά να δώσει έγγρα-

φη ομολογία της πίστεώς του, όχι γιατί ήταν αντίθετος με τις απόψεις της Ορθοδοξίας, αλλά γιατί θεωρούσε την απαίτηση αυτή, επέμβαση στη συνείδησή του.

«Επιτρέπεται - έλεγε ο ίδιος - εν ευνοιουμένω κράτει, κανχωμένω μάλιστα επί ανεξιθρησκεία, να ερευνά τις την συνείδησιν του ετέρου και να ζητή έγγραφον ομολογίαν της πίστεώς του: Αν τούτο επιτρέπεται, τότε ας ομολογήσωμεν, ότι δεν αφιστάμεθα πολύ της εποχής των δικαστηρίων της Ιεράς Εξετάσεως». Μπροστά στην άρνηση αυτή του Καίρη η Σύνοδος, στις 23 Οκτωβρίου, του 1839, τον καθήρεσε, πράξη όμως που με Βασιλικό Διάταγμα της 28 Οκτωβρίου, αναστάλη η εκτέλεσή της. Με το ίδιο διάταγμα απολύθηκε κι από τη Γραμματεία της Ιεράς Συνόδου κι ο Θεόκλητος Φαρμακίδης, γιατί η στάση του στο όλο θέμα δεν ήταν ξεκάθαρη. Ακόμα στις 30 Δεκεμβρίου του ίδιου χρόνου, παύτηκε κι ο αρμόδιος υπουργός των εκκλησιαστικών και της Εκπαιδεύσεως Γλαράκης.

Έτσι αποφεύγοντας ο Καίρης την καθαίρεση στάλθηκε από την κυβέρνηση να μονάσει στο κολλυβάδικο μοναστήρι του Ευαγγελισμού της Σκιάθου. Εκεί οι καλόγεροι παρανοήσαντες τις προθέσεις της Κυβερνήσεως, μεταχειρίστηκαν με βανανυσότητα τον Καίρη. Μπροστά στη κατάσταση αυτή αναγκάστηκε να τον πάρει από κει και να τον στείλει στη Σαντορίνη, όπου κάτοικοι και αρχές του συμπεριφέρθηκαν με τον καλύτερο τρόπο. Όμως ο ίδιος πεισματάρης καθώς ήταν, αρνήθηκε και πάλι να υπογράψει ομολογία πίστεως και ζήτησε την άδεια να φύγει για το εξωτερικό. Τη μέρα της αναχώρησής του ο διοικητής του νησιού Π. Αναγνωστόπουλος, έστειλε ένα σπουδαίο γράμμα στο Υπουργείο των Εκκλησιαστικών, στο οποίο επαινούσε τις αρετές του Καίρη.

Στην Αγγλία όπου βρέθηκε, έμεινε ως το 1844. Τότε, με την προτροπή του Κωλλέτη, επανήλθε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στην Άνδρο, διδασκοντας πάλι δωρεάν στους φτωχούς μαθητές. Το 1852 ξεσηκώθηκε καινούργια θύελλα εναντίον του. Τον κατηγορήσαν ξανά ως διδάσκαλο αγνώστου θρησκείας και μαζί με τους φίλους και συνεργάτες του Σπυρίδωνα Γλαντζοπίδη, Γρηγόριο Δεσποτόπουλου και Θεόφιλο Λουλούδη, τους έσυραν στα δικαστήρια και τους καταδίκασαν σε φυλακίσεις. Ο Καίρης, με δύο χρόνια στη πλάτη του, οδηγήθηκε με προάφηση στη φυλακή, απ' όπου δεν βγήκε ζωντανός. Δώδεκα Ιανουαρίου του 1853 άφησε την τελευταία του πνοή στο σκοτεινό κελί της φυλακής του.

Μια ακόμα σπάνια, φωτεινή κι απροσκήνητη μαζί μορφή του αναγεννώμενου ελληνισμού, παραξηγημένη κι άδικα συκοφαντημέ-

νη, χάθηκε μέσα στη ζαταφρόνια. Βέβαια αργότερα τα πράγματα μπήκαν στη θέση τους, αλλά αργά πια για τον ζωντανό και ελεύθερο διδάχο των πρώτων χρόνων του νεοσύστατου ελληνικού κράτους.

Ο Καίρης δεν είναι ο μοναδικός Διαφωτιστής που δεινοπάθησε από το Ιερατείο κι έπεσε θύμα του σκοταδισμού. Τα ίδια έπαθαν κι ο Θεόφιλος Κορυδαλλέας, ο Βενιαμίν ο Λεσβιος, ο Μεθόδιος Ανθρακίτης, ο Ευγένιος Βούλγαρης και αυτός ακόμα ο Αδαμάντιος Κοραής, ένα από τα φωτεινότερα μυαλά που ανέδειξε ο Ελληνισμός. Αξίζει, θαρρώ, να γλείψω τούτο το σημείωμα, με μερικούς στίχους του Κωστή Παλαμά, αφιερωμένους στον Θεόφιλο Καίρη:

«Από κανένα σκιάχτρο δεν τρομάζεις
Γαλήνιος, αμείνωνοιπτος τ' αδειάζεις
το πικρό ποτήρι.

Μ' εοῖνα ο Χριστός, ιερέ Καίρη.

Η φιλακή σου γίνεται βωμός,
στεφάνι αχτιδωτό κι ο αφορισμός,
αγνότερη μιά πίστη σ' ανηγώνει
όπου ασκλάβωτη η σκέψη αποθεώνει.
Μα η πολιτεία μα να, η μεγάλη μάνα,
που σιγνότερα βοέχει ουράνιο μάνα,
στον τιποτένιο ή στον ληστή, κρατεί
την πόρτα της τιμής για σε κλειστή».

(«Φιλολογική Πρωτοχρονιά», 1983)

Ψυχή μου, μη δειλιάζεις!

Συ, που σε μια στιγμή
το Σύμπαν αγκαλιάζεις
και τόλμηρή στο θείο
βαθαίνεις μεγαλείο,
δεν πλάστηκες θνητή!

Αριστομένης Προβελέγγιος («Ν. Εστία», τόμος ΙΔ, 1933, σελ. 1144)

Έρωτας - Ζωή

Ο πολιτισμός μιας κοινωνίας δεν εξαρτάται μόνον από το επίπεδο της Τέχνης, Λογοτεχνίας κλπ, αλλά και το επίπεδο έκφρασης της Αγάπης. (δρ. Sanz).

Σας πέρασε άραγε από το νου, φίλες και φίλοι, ότι ο έρωτας είναι μια κατάσταση ιερή, η πιο ιερή που υπάρχει! Κι αυτό για τον απλό λόγο ότι στην ερωτική ένωση του Άνδρα και της Γυναίκας δόθηκε, από τη Φύση και από τον ίδιο τον δημιουργό το μεγάλο έργο της Δημιουργίας της Ζωής.

Η Ζωή του ανθρώπου είναι ιερή, το πιο ιερό που υπάρχει, και η Ζωή δημιουργείται με την Ένωση του Άνδρα και της Γυναίκας!

Το πιο σημαντικό όμως που η επιστήμη, σήμερα γνωρίζει και η Αρχαιοελληνική και Νεοελληνική Σοφία γνώριζαν ανέκαθεν είναι ότι: κάθε ερωτική ένωση, ανάλογα με τη φύση της, δηλαδή την ποιότητά της, την πνευματικότητά της έχει τη δυνατότητα δημιουργίας "anáλογης" ζωής!

Έτσι, μια βάρβαρη, ζωώδης, βίαιη ερωτική ένωση, βασιζόμενη στη βία και περιοριζόμενη στον αισθησιασμό (του σπιν, επιτρέψτε μου να είμαι σαφής και ειλικρινής, που τα τηλε-φίλμς και πορνοέντυπα μας παρουσιάζουν) έχει την δυνατότητα δημιουργίας μιας ύπαρξης... βάρβαρης έως εγκληματικής, ζωώδους και αισθησιακής... Ενώ μια ένωση βασισμένη στην ένωση ψυχών και σωμάτων των συντρόφων, δηλαδή ένωση όπου υπάρχει α) θαυμασμός και εκτίμηση β) τρυφερότητα, ανιδιοτελής αγάπη και συγχρόνως γ) έλξη των σωμάτων, έχει τη δύναμη δημιουργίας μιας ύπαρξης με πνευματικά χαρίσματα, ψυχισμό ευαίσθητο, υγεία και ομορφιά στο σώμα και στο χαρακτήρα! Αυτά εξηγεί σήμερα η Επιστήμη!

Άλλωστε, ανέκαθεν οι Έλληνες μιλώντας για Έρωτα εννοούσαν Έρωτα σε τρία επίπεδα: Σώμα, Ψυχή και Πνεύμα... Και θεωρούσαν ότι ήταν κατάσταση ιερή, γι' αυτό και ο έρωτας ήταν, για την Αρχαία Ελλάδα, ένας Θεός! Και ο γάμος, για την Ορθοδοξία, ένα Μυστήριο!

(Από το Περιοδικό «Πανόραμα». Ιανουάριος - Μάρτιος 1999)

Ό,τι φεύγει δε σβύνει...

(απόσπασμα)

Ό,τι φεύγει, δε σβύνει,
πάει για νάρθει ξανά
με την ίδια ή και μ' άλλη
πιο γιομάτη θωριά.

Κωστής Παλαμιάς (Περιοδ. «Εστία» 1927, σελ. 6)

Θρύλος Αγάπης

(απόσπασμα)

Κι απ' τα παλιά ξωκκλήσια, τις χορρές
τα κυπαρίσσια γέροναν στον αγέρα (...)
και τόνα πλάϊμε τ' άλλο εμονομονοίζανε:
Αγάπη είν' η ζωή κι αγάπη μόνο.

Λάμπρος Πορφύρας (Περιοδ. «Εστία», 15-11-1930)

Τίποτε δεν ωφελεί περισσότερο αυτούς που μας βλέπουν, από την ταπεινή και ειλικρινή συμπεριφορά και τον ανεπιτήδευτο λόγο. Έτσι δίδεται στους άλλους παράδειγμα να μην υπερηφανεύονται ποτέ, πράγμα από το οποίο τι υπάρχει περισσότερο ωφέλιμο:

Ιωάννη του Σιναΐτη («Κλίμαξ», ΚΑ, 26)

ΟΔΕΥΩ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΩΣ

Της Αθηνάς Ταρσούλη (1899 - 1975)

Αφήστε με κι' οδεύω προς το φως,
πάνω απ' τη γη, πάνω από τους ανθρώπους,
οδεύω προς το απόλυτο που εντός
μου με οδηγεί προς άλλους τώρα τόπους.

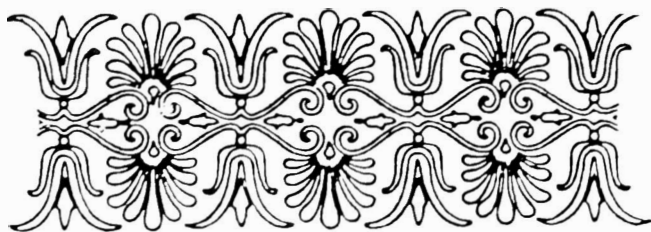
Πήρα την όψη του αναχωρητή
όπου χλωμός κι' αλύγιστος βαδίζει
προς μιαν υπέρκοσμην αποστολή
σαν γάπιου θείο σκολό να συνεχίζει.

Αυτρώθηκα απ' της ύλης τα δεσμά,
από των πόθων την εφημερη χμιαίρα,
μια υπέρτερη οπτασία με πλανά
και με καλεί στον αληθινού τη σφαίρα.

Ολοσθι, με βήμα θαρρετό,
πηγαίνω όπου με κράζει τ' όραμά μου.
Αξολυνθώντας τη στενή ατραπό
βλέπω ανοιχτό τον ουρανό μπροστά μου.

Σ' έκσταση στέκω και σε προσευχή,
στα ηλιόσπυρα και θία μονοπάτια,
ψαλμούς χειροβεικοίς λέει η ψυχή
και δάκρυα λυτρωμού λάμπουν στα μάτια.

«Νέα Εστία», 15/7/1944

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΜΙΛΙΩΝ ΤΗΣ ΘΕΟΣΟΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2000

Είσοδος ελεύθερη - Ώρα 8 μ. μ.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

- 10 Δευτέρα Κ. ΜΕΛΛΟΣ, Π. Αναγνώστου: Πατριός -
Κριοναφιούρι - Ένας Ύμνος.
- 11 Τρίτη ΗΛΙΟΣ, Θ. Καφετζόπουλος: Μυστική
Δοξασία.
- 13 Πέμπτη ΑΠΟΛΛΩΝ, Πλ. Κίμος: Τα συνθετικά στοιχεία -
σώματα του ανθρώπου κατά την
φιλοσοφία των Γιόγκι και την
Θεοσοφία (μέρος Α')
- 14 Παρασκευή ΑΛΚΥΩΝ, Α. Κωστοβασίλη: Επιδιώξεις
(μέρος Β').
- 18 Τρίτη ΗΛΙΟΣ, Πρώ Ζάραγκα: Περί Πλάτωνος.
- 20 Πέμπτη ΑΡΤΕΜΙΣ, Χρ. Καμαρωτάκης:
Θεοσοφία και Διαλογισμός
(μέρος Β').
- 21 Παρασκευή ΑΛΚΥΩΝ, Κ. Ηλιάκης: Πλάτωνος Ακαδημία.
- 24 Δευτέρα Κ. ΜΕΛΛΟΣ, Κ. Γρηγοριάδης:
- 25 Τρίτη **Κοπή πίτας: Εορτή.**
- 27 Πέμπτη ΑΠΟΛΛΩΝ, Γ. Σιβρής: Η διείδυση στο άγνωστο.
- 28 Παρασκευή ΑΛΚΥΩΝ, ΗΛΙΟΣ - ΗΛΙΑΚΟΣ ΛΟΓΙΟΣ.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

1 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ.	Ηρώ Ζάραγκα: Ο Νεοπλατωνισμός στην Δύση - Μαρκίλιο Φιταΐνο.
3 Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΗΣ.	Κρ. Ιωαννίδου: Από τις παραδόσεις της Ανατολής.
4 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ.	Α. Κωστοβαούλη: Επιγνώσεις (μέρος Β').
7 Δευτέρα	Κ. ΜΕΛ/ΛΟΣ	Π. Αναγνώστου: Ο αστρικός κόσμος (BESANT).
8 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ.	Θ. Καφετζόπουλος: Μυστική Δοξασία.
10 Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ.	Ηλ. Κίμος: Τα συνθετικά στοιχεία - σώματα του ανθρώπου κατά τη φιλοσοφία των Γιόγκι και τη θεοσοφία (μέρος Β')
11 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ.	Κ. Ηλιάκης: Η Πλάτωνος θεωρία των ιδεών.
15 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ.	Κρ. Ιωαννίδου: Ουπανισάντ - Ινδιζά ιερά κείμενα.
17 Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΗΣ.	Χρ. Καμαρωτάκης: Θεοσοφία και Διαλογισμός (μέρος Δ').
18 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ.	Κ. Γρηγοριάδης: Ορφεύς και Ορφισμός.
21 Δευτέρα	Κ. ΜΕΛ/ΛΟΣ.	Κ. Ηλιάκης: Παρμενίδης, ο Ελεάτης - Κοινωνιολογική και φιλοσοφική προσέγγιση.
22 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ.	Θ. Καφετζόπουλος: Μυστική Δοξασία.
24 Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ.	Γ. Σιβρής: Το ταξίδι της εσωτερικής εξερεύνησης.
25 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ.	Θ. Κατσιφής: Το πέρασμα στην άλλη όχθη (Κρουναμούρτι).
29 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ.	Μιχ. Γρηγορίου: Πρόσκληση προς τις ώριμες ψυχές της Γης.

ΜΑΡΤΙΟΣ

2 Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΗΣ,	Πρω Ζάρααζα: Προβληματισμοί πάνω στον Γίμαιο και Κριτία του Πλάτωνος.
3 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ,	Α. Κωστοβασίλη: Επεγνώσεις (μέρος Γ')
6 Δευτέρα	Κ. ΜΕΛ/ΛΟΣ,	Π. Αναγνώστη: Το αστρικό πεδίο
7 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ,	Θ. Καφετζόπουλος: Μυστική Δοξασία.
9 Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ,	Ζ. Καλαμάρα: Συμβολή της Αριθμοσύνης στον εσωτερισμό.
10 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ,	Κ. Ηλιάκης: Πλάτωνος «Φαίδων».
14 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ,	Α. Μαρίνος: Αιτιόρριζος.
16 Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΗΣ,	Αγγ. Κατσουράνη: Περί διαλογισμού, θανάτου και Μετενσαρκώσεως.
17 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ,	Ιεραρχία των Μυστών.
20 Δευτέρα	Κ. ΜΕΛ/ΛΟΣ,	Β. Καρζαντζός: Το «γνώθι σ' αυτόν».
21 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ,	Θ. Καφετζόπουλος: Μυστική Δοξασία.
23 Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ,	Κρ. Ιωαννίδου: Η Βουδιστική διδασκαλία του Ζεν.
24 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Θ.Κατσιφής:Υπάρχουν Διδάσκαλοι (Κρισναμιορτί).
28 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ,	Μιχ. Γρηγορίου: Περί Θεοσοφίας.
30 Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΗΣ,	Β. Καρζαντζός: Η θρησκεία των αρχαίωνΕλλήνων υπό το φως του εσωτερισμού.
31 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ,	Α. Μιχαλάκης: Προμηθέας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΤΟΥΣ 1999

	Σελίς
Αδριανόπουλου Αντ.:	Πνευματικές υποθήκες 7
»	Ο Σπυρίδων Νάγος, Φυσιολάτρης και υμνητής του αρχ. Ελλ. πνεύματος 93
»	Συστάσεις του Πυθαγόρα προς τους μαθητές του 163
»	Η αζρεοφαγία 220
Αϊβανχώφ Όμραμ:	Το θέμα της αυτοχειρίας 45
»	Άσκηση ανάπνοης 105
»	Ο ρόλος των πειρασμών 150
»	Ο διάβολος πιστός υπηρέτης του Θεού 151
Αναστασιάδη Λένα:	Περί ηρωϊσμού 74
Βασιλή Ιωάννη:	Στοιχεία ανθρωπισμού και εσωτερικής γνώσης 13
Βλαχογιάννη Γιάννη:	Χρόνοι μακροπερπάτητοι. Ποίημα 224
Γιοργανάνα Π.:	Ινδία, μια χώρα με πνευματική παράδοση 36
Γρηγοριάδη Κώστα:	Ο ήλιος και αρμονία 27
»	Περί αρετής και κακίας 107
»	Πολιτισμός και άνθρωπος 225
Επίκτητου: Εγχειρίδιο:	Ανθολόγηση του έργου 4
Ζαλοζώστας Γιώργος:	Ο βοριάς που τ' αρνάκια παγώνει. Ποίημα 186
Ηράκλειτος:	Ο βαθυστόχαστος φιλόσοφος 11
Θεοτοκά Γιώργου:	Παρανέσεις ενός πατέρα του καιρού μας 50
Ιωαννίδη Δημητρίου:	Στο άπειρο σίμπαν διανοείται μόνο ο άνθρωπος: 56
»	Εμπειρογλήης ο Αζοργαντίνος 235
Καζαντζάκη Ελένη:	Η συνάντηση Ν. Καζαντζάκη με τον Α. Σββαίτσεφ 115
Καιροφύλα Κώστα:	«Άνθος Σολωμού» 234
Καλλέργη Διδώ:	Τα Ορφικά Μυστήρια 19
Καμαρωτάκη Χριστ.:	Από την εορτή του Λευκού Λωτού 97
Κολλιόπουλου Ιωανν.:	Οι ψίθυροι της Σιωπής και το πνεύμα της Συγής 39

Κοσμιόπουλου Οδυσσέας:	Τα μεγάλα εγκλήματα και η μετενσάρκωση	121
Μαίεργιζ Μ.:	Η σιωπή	205
Μελισσαρόπουλου Κ.:	Για μια πληρέστερη ζωή	209
Μπάρακλη Χαρ.:	Η ψυχή. Το σώμα όργανο της ψυχής	32
»	Εκμαρμένη - Μοίρα	109
»	Η μετενσάρκωση	178
»	Η αντιμετώπιση των δοξομασιών της ζωής	228
Μπέζαντ Άννας:	Δεν εξαγοράζω την ησυχία μου με το ψεύδος	138
»	Ελευθερία σκέψης και γνώμης	176
»	Τι είναι Θεοσοφία	193
Μπερονιέ Ράντας:	Παγκόσμια ιθαγένεια	80
»	Διδάσκαλοι και γκουρού	155
Μυρσιώτισσας:	Τα σαββατόβραδα στο σπίτι του Κωστή Παλάμια	182
»	Ο τελευταίος χρόνος στην Αθήνα του μεγαλύτερού μας διηγηματογράφου	238
Μωραϊτίνη Τίμου:	Προσευχή Τετράστιχο	149
Νάγρον Σπύρου:	Περί ψυχικών δοξομασιών	71
»	Περί του έργου της Έλενας Μπαλβάτση	139
»	Το έργο του φιλοσόφου	206
Νιρβάνα Παύλου:	Το στοιχειωμένο σπίτι	173
»	Περί φροδολατρίας	202
Ουγκώ Βίκτωρα:	«Οι άθλιοι». Πιθικά μηνύματα	160
»	Η αδελφότητα	188
»	Οι απόκληρες τάξεις που υποφέρουν	233
Παπαδιακάκη Αλεξ.:	Η θυσία του Βύρωνα	134
Πλουτάρχου:	Παραμυθητικός προς Απολλώνιον	82
Πολέμη Ιωάννη:	Υπομονή και ελπίδα. Ποίημα	2
»	Πού είναι του Πλούτου το πάλαι; Ποίημα	7
»	Η σκέψη Ποίημα	240
Πορφύρας Αάμπρος:	Θρύλος Αγάπης	247
Σβάιτσερ Άλμπερτ:	Άνθρωποι και ζώα	48
Σιβρή Γεωργ.:	Η φορτί του λευκού λωτού	101
Σιζελιανού Άγγελου:	Χρήστε οι σάπιαγγες. Ποίημα	170
Σολωμού Διονύσιου:	Η ώρα της αποθέωσης	134
»	«Αλήθειαν αγαπώ, αλήθειαν θέλω»	200

Συζουτρή Ιωάννη: Η βελτίωση του εαυτού μας 188

ΔΙΑΦΟΡΑ:	Από τη σοφία της αρχαίας Κίνας	1
»	Αν δε σαπεί το σπάρι δε φυτρώνει	3
»	Η δύναμης της αγάπης	
»	Από τη σοφία των Δερβισών	10
»	Σοφές φράσεις από τα Ομηρικά έπη	17
»	Λόγοι Σοφοί 24, 87, 171, -	
»	Το Θείο Φως	30
»	Ο Μπετόβεν 11 χρονών	
»	αυτοβιογραφείται	45
»	Μια συμφορά του	
»	Γρηγόριου Ξενόπουλου	54
»	Διδασχές του ονομαστού μοναχού	
»	Παΐσιου	60
»	Η αγνότητα των λογισμών	65
»	Ανοχή και ορθοφροσύνη -	
»	Από τη σοφία των Δερβισών	66
»	Διδασκαλίες Μυστών,	
»	Φιλοσόφων και Πατέρων	
»	της εκκλησίας	67
»	Η ψυχή έδωσε χαιρετισμό:	73
»	Ημέρα του Αντιπάρ	79
»	Η ψυχή της μητέρας έδωσε μήνυμα	
»	στην κόρη της	81
»	Πνευματικές υποθήκες ενός	
»	Διδασκάλου	88
»	Ο θάνατος μικρών παιδιών	92
»	Η αγνή φυσιολατρεία, Διδασχές του	
»	Γέροντα Πορφύριου	106
»	Χρόνια λευκά, Ποίημα	125
»	Άσπρα περισσότερα, Ποίημα	125
»	Το πιο ωραίο πράγμα στον κόσμο	129
»	Ο φύλακας άγγελος	131
»	Ανθολόγηση απ' τα χειρόγραφα του	
»	Λεονάρδου Ντα Βίντσι	133
»	Ο Γκαίτε και ο Διον.	
»	Σόλωνιμος για τη θυσία του Βύρωνα	136
»	Στοχασμοί του Διονύσιου Σολωμού	148

»	Η ευθυμία	152
»	Η προσευχή	153
»	Ο Άλμπερτ Σβάιτσερ και η ηθική ζωή	165
»	Το χρονικό της ζηδεΐας του Κωστή Παλαμά στα χρόνια της κατοχής	167
»	Η δύναμη της μουσικής	201
»	Η αρμονία καρδιάς και νου	208
»	Οι φητογάγοι	223
»	Ο πόνος του Διον. Σολωμού για τη λευτεριά της Ελλάδος	224
»	Ένα τουφεκό γραμμα του Κωστή Παλαμά προς την κόρη του	227
»	Από τους τελευταίους λόγους του Βύρωνα	231
»	Δισπόδοξα μηνύματα από μια καλλιτέχνηδα	232
»	Θεόφιλος Καΐρης, μία φωτεινή και απροσζένητη μορφή	241
»	Έρωτας - Ζωή	246

Μεταξύ μας

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τα Γραφεία του της Θεοσ.
Εταιρείας Βουκουρεστίου
25, α' όροφος Κωδ. 106 71,
είναι ανοικτά κάθε μέρα
από 10.30 - 1, εκτός
Σαββάτου και Κυριακής.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ-ΛΩΡΕΕΣ

Παρακαλούμε όπως απο-
στέλλετε με ταχυδρομική
επιταγή προς: Περιοδικόν

"Ι Λ Ι Σ Ο Σ"
ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 25,
106 71, Αθήνα.

Επίσης αποστέλλετε με
τραπέζιζή επιταγή μόνον
εις:

Θεοσοφική Εταιρεία,
Βουκουρεστίου 25, 106 71,
Αθήνα.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ

Ζακύνθος: Παν. Βλαχόπουλος

Βόλος: Γ. Κουκουβίνος

Ηράκλειο: Μ. Λασηθιωτάκη

Ιωάννινα: Ελευθ. Τζομάκας

Κέρκυρα: Κάρολος Αγίου

Λαμία: Γ. Μουτάφης

Λάρισα: Ιω. Φελλούς

Ναύπλιο: Χαρ. Μπάρακλης

Πάτρα: Αθ. Κοντοσάκης

Ρόδος: Αντ. Βεργωτής

Σύρος: Η. Ζαχαρονίτης

Χαλκίδα: Δημ. Δημαρέλος

Χανιά: Εμμ. Νοδαρακης

Κύπρος:

Αθαν. Παπαδόπουλος

Α. Γρ. Αυξεντίου 29

Μέγαρο Δίπα 456

Τ. Τ. 6021, Λάρνακα

Τηλ.: 04654511 (Οιζίας)

Στοιχειοθεσία Εκτύπωση & βιβλιοδεσία:

ΤυποΚίνηση Α. Αλεξοπούλου

Σόλωνος 36, Κολωνάκι Αθήνα 106 73

Τηλ. & Fax: 36 36 969 & 57 26 760

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

Μέρος Γ΄

ROGER DE PINS

Το τρίτο μέρος των "Επιστολών των Διδασκάλων της Σοφίας" αναφέρεται στο σπουδαίο αληθαι και παρεξηγημένο κεφάλαιο της Αλχημείας.

Για τους πραγματικούς Μύστες της Αλχημείας η κατασκευή του χρυσού από ευτελή μεταλλά αποτελείούσε ένα πάρεργο του Μεγάλου Έργου, το οποίο ήταν το αποτέλεσμα της εφαρμογής μιας πνευματικής δύναμews η οποία φάνταζε σαν θαύμα στα ματια των αδαών. Ο σκοπός της Αλχημείας ήταν ανέκαθεν η επιτευξη του Ανδρογύνου Όντος, του τελείου Μυστη.

Οι επιστολές έχουν ως σκοπό τους την με μεγάλη σαφήνεια επεξήγηση της ορολογίας της Αλχημείας, και την βήμα προς βήμα περιγραφή του Μεγάλου Έργου στον κόσμο της ύλης, αληθαι και στους αόρατους κόσμους, δίνοντας ταυτόχρονα ασκήσεις που είναι προσαρμοσμένες στον μεσο άνθρωπο.

Η διαδικασία του Μεγάλου Έργου αναλύεται σε 3 επίπεδα: εντός του αλχημικού εργαστηρίου, εντός του εσωτερικού του ανθρώπου και εντός της κοινωνίας. Το βιβλίο επιστεγάζεται με 16 εγχρώμους αλχημικούς πίνακες που παρουσιάζουν την προοδευτική ανάπτυξη των αλχημικών διαδικασιών.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΕΤΡΑΚΤΥΣ

Ταχυδρομική Διευθυνση: Τ.Θ. 51 134,145 10 Κηφισιά

Τηλεφωνο: (01) 86.63.591 Fax: (01) 62.50.513

<http://users.otenet.gr/~tetraktu> e-mail: tetrakty@otenet.gr

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΗ Η ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ ΜΕ ΑΝΤΙΚΑΤΑΒΟΛΗ
(χωρίς έξοδα αποστολής για παραγγελίες συνολικής αξίας άνω των 9.000 €φ.χ.)

☐ ΜΕΤΕΝΣΙΑΡΚΩΣΗ (Παπύς).....	2.300
☐ Η ΖΩΗ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ (Αννυ Μπεζαντ).....	1.800
☐ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ Α' (Ροζερ ντε Πέν).....	2.500
☐ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ Β' (Ροζερ ντε Πέν).....	2.800
☐ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ Γ' (Ροζερ ντε Πέν).....	3.600
☐ Η ΑΝΩΝΥΜΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ (Στεργου Χρουνση).....	2.500
☐ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΕΣ ΔΡΥΙΔΩΝ (Υβ Μπερτου).....	1.700
☐ Η ΜΥΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΕΚΤΟΝΙΣΜΟΥ (Λεντμπίτερ).....	3.000
☐ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΤΕΚΤΟΝΟΣ ΜΑΘΗΤΟΥ (Οοβαλντ Βίρτ).....	3.700
☐ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΤΕΚΤΟΝΟΣ ΕΤΑΙΡΟΥ (Οοβαλντ Βίρτ).....	3.600
☐ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΤΕΚΤΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ (Οοβαλντ Βίρτ).....	4.800
☐ ΤΟ ΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ (Νο 16) (Π Γράβιγγερ).....	4.000
☐ ΤΟ ΜΕΓΑ ΑΠΟΡΡΗΤΟ Α' (Η Βασιλική τέχνη) (Ελ.Λεβι).....	1.700
☐ ΤΟ ΜΕΓΑ ΑΠΟΡΡΗΤΟ Β' (Τα Μυστήρια των Ιεροφαντών) (Ελ.Λεβι).....	2.600
☐ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΣΟΦΩΝ (Ελίφας Λεβι).....	1.900
☐ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΠΟΚΡΥΦΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ (Παπύς).....	4.700
☐ ΠΩΣ ΘΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΒΑΣΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ (Παπύς).....	1.200
☐ Ο ΠΑΡΑΚΕΛΣΟΣ ΚΑΙ Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ (Φρ. Χάρτμαν).....	3.300
☐ ΜΥΣΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΑΞΗ ΜΕΛΧΙΣΕΔΕΚ (Στεργου Χρουνση).....	3.500
☐ ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΡΟΔΟΣΤΑΥΡΟΥΣ (Φραντς Χάρτμαν).....	2.100
☐ ΑΥΤΟΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ ΠΕΠΡΩΜΕΝΟ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΥΚΛΟΥΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ (Χ. Σ. Λιουίς).....	2.600
☐ Η ΜΥΣΤΙΚΙΣΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ (Χ.Σ.Λιουίς).....	3.200
☐ ΠΡΟΣΕΥΧΕΣ ΑΠΟ ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ (Μανυ Τσιθαρ).....	1.700
☐ ECCE HOMO (Λουί Κλωντ ντε Σαιν Μαρτεν).....	1.100
☐ Ο ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ (Ε. Π. Μπλάβατοκυ).....	1.400
☐ Ο ΟΡΥΛΟΣ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΜΑΓΟΥ (Χένρυ Βαν Ντάικ).....	900
☐ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΒΟΥΔΔΙΣΜΟΣ (Α Σίννερ).....	3.000
☐ ΜΕΓΑ ΕΛΛΗΝΟ-ΑΓΓΛΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ.....	15.000
☐ ΡΟΔΟΣΤΑΥΡΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΟΥ ΕΡΜΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΛΧΗΜΕΙΑΣ (Αφίσα 50 x 57 cm με συσκευασία).....	2.650

Κοψτε (ή καλύτερα φωτοτυπήστε αυτή τη σελίδα) και ταχυδρομείστε την συμπληρωμένη με τα στοιχεία σας και τα βιβλία που επιθυμείτε. Μπορείτε επίσης να την στείλετε με fax ή απλά να μας τηλεφωνήσετε. (1 238)

Ονοματεπώνυμο..... Τηλέφωνο.....
Οδός..... Αρ..... Πόλη..... Τ.Κ.....

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΕΤΡΑΚΤΥΣ

Ταχυδρομική Διεύθυνση : Τ.Θ. 51134, 145 10 Κηφισιά

Τηλ : 01-86 63 591, Fax: 01-62 50 513